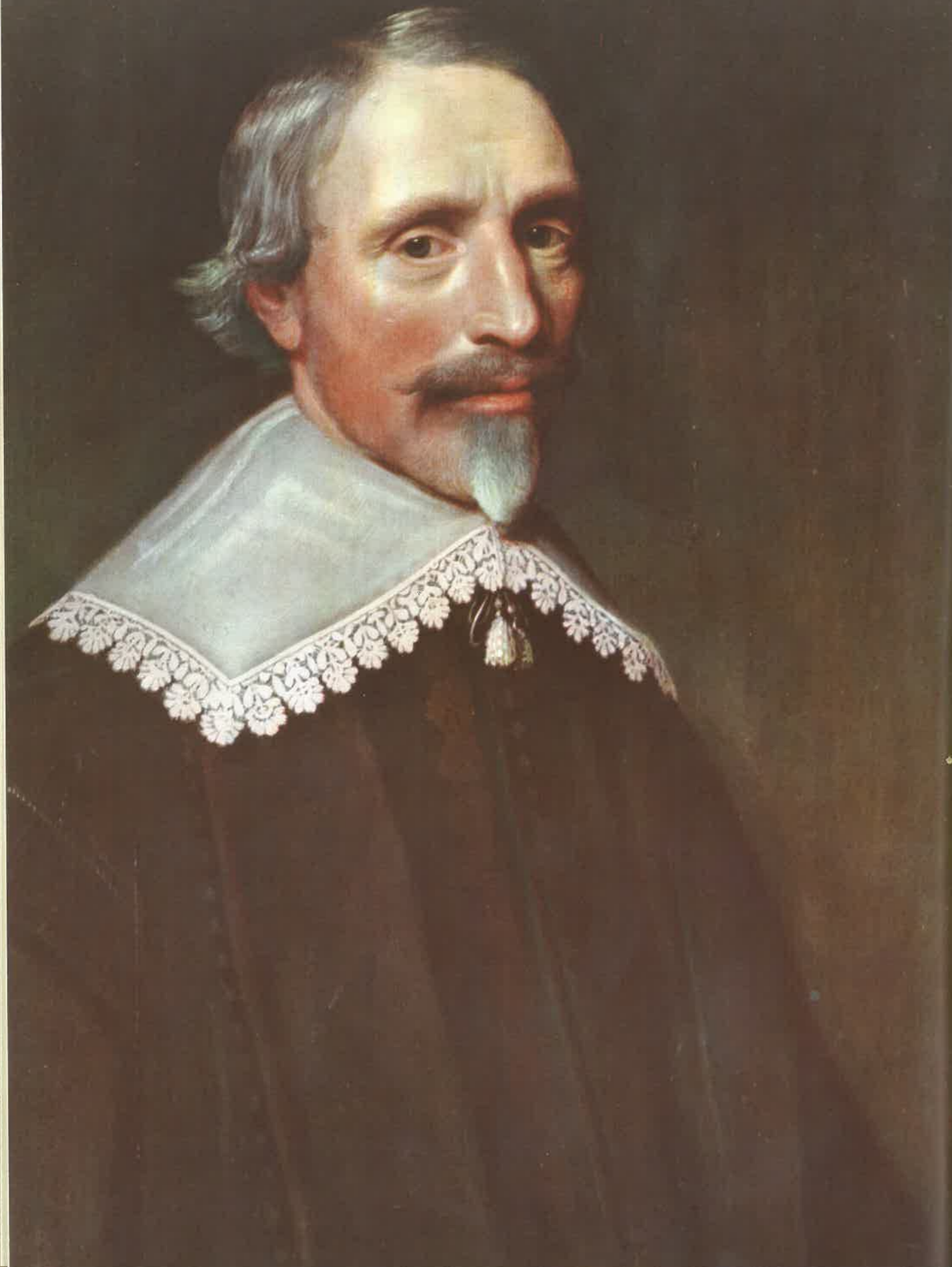

Keur uit de gedichten van JACOB CATS 1577-1660

KEUR UIT DE GEDICHTEN VAN

Jacob Cats

Het werk van Jacob Cats heeft in de drie eeuwen sedert zijn dood alle gradaties gekend tussen verering en verguizing. Het heeft, nog in de gouden eeuw, een lezerskring gevonden, tienmaal groter dan Vondel, twintigmaal groter dan Hooft. Maar juist de besten onder de critici, toen en later, hebben dit succes nooit misduid als een bewijs van kwaliteit. Een geschrift, berijmd of niet, kan immers lezenswaard zijn om heel andere redenen dan als kunstwerk. En hoe weinigen weten eigenlijk dat er zoiets als literatuur bestaat. Voor wie dit wél weet, is er geen twijfel. In artistiek opzicht reikt ook het beste van Cats niet hoger dan het gewone bij Vondel, Hooft en Bredero; op het niveau van de Spaansche Brabander, de Historiën en de Lucifer speelt hij niet mee; en ook op het gebied van de lyriek is het gemakkelijker van hen drieën elk een dozijn volmaakte gedichten te vinden, dan van hem één. Toch staat zijn standbeeld te Brouwershaven er niet voor niets.

Het werk van Jacob Cats laat zich voortreffelijk kenmerken door de puntige formule waarmee Johan de Meester het eens de Camera Obscura heeft gedaan: 'een superieure uiting van middelmatigheid'. Lezende in zijn fraai verzorgde boekwerken, komen we zelden in contact met een persoonlijkheid. Hij is een kundig en belezen man, met een veelzijdige belangstelling, maar zijn opvattingen, denkbeelden, meningen en ontroeringen blijken meer algemeen dan individueel te zijn; ze behoren minder tot zijn diepste wezen, dan tot zijn tijd, land en stand. Er is haast geen terrein in de natuur of de samenleving, waaraan hij niet zijn stof heeft ontleend of waarover hij geen snedige opmerkingen wist te maken; maar een spoor van oorspronkelijkheid zoekt men tevergeefs. Zijn calvinistisch geloof maakt nooit de indruk, door twijfel te zijn beproefd en gestaald; zijn mensenkennis en wereldwijsheid rusten op een vaste grond van gezond verstand, maar missen dan ook iedere verticale gerichtheid: nooit hoog, nooit diep. Zoals de honderden spreekwoorden, wanneer men ze bijeenvoegt, ons door hun onderlinge tegenstrijdigheden maar een trieste indruk geven van de wijsheid der volkeren of des volks, zo laten de verzamelde geschriften van Jacob Cats ons van alle medailles de voorkant mét de keerkant zien, en meestal nog het berijmde randschrift erbij. Zonder de waarheid te zijn, loopt zijn

werk over van de waarheden. Vandaar zijn bruikbaarheid voor iedereen en voor alle gelegenheden des levens. Indien ergens, dan vindt bij hém elk wat wils.

Cats was de oudste van de grote zeventiende-eeuwers; en géén Amsterdammer; hij is bovendien eerst op middelbare leeftijd gaan dichten. Indien er ooit oorzaken zijn aan te wijzen waardoor de ene schrijver een onvervangbaar genie wordt en de andere een toch wel opmerkelijk talent, dan kunnen deze drie factoren mee gelden bij het begrijpend bepalen van Jacob Cats als dichter. Hij was tien jaar ouder dan Vondel: zijn gehele vorming naar geest en karakter viel dus in het laatste kwart van de zestiende eeuw, toen de literaire beschaving van de zuidelijke Nederlanden vrijwel te gronde ging door spaans geweld, terwijl die van de vrije noordelijke Nederlanden nog maar in opkomst was. Om hem recht te doen is het misschien beter Cats als jongste te rekenen bij de generatie van Coornhert, Marnix en Van Mander, dan als oudste bij de gouden-eeuwers Hooft, Bredero en Vondel.

Hem is bovendien door zijn zeeuwse afkomst de benijdenswaardige inspiratie ontgaan die het weergalozes Amsterdam van de jaren na 1600 heeft betekend voor vele tientallen kunstenaars: schilders, dichters, bouwmeesters en musici. Met alle respect voor steden als Middelburg, Dordrecht en Den Haag, de opeenvolgende woonplaatsen van Jacob Cats – toch konden zij het als cultuurcentra vergelijkenderwijs niet verder brengen dan het land der blinden. Wie in klein bestek een groot man is, mist licht de maatstaf van het geniale. Temidden van zijn zwak-begaafde omgeving scheen Cats een denker van gezag en een dichter van formaat.

Tenslotte is ook zijn laat-gekomen schrijverschap beïnvloed door allerlei factoren van sociale en innerlijke aard: aanpassing, gevestigd-zijn, deftigheid, zelfbeheersing, geldingsdrift. Een stadspensionaris, laat staan een raadspensionaris, kan niet het risico lopen van zich belachelijk te maken met onernstige, loslippige of hartstochtelijke schrijverij, en eerst recht niet met intieme openhartigheden van welke aard dan ook. Het dichterschap van Cats blijft angstvallig binnen de perken van zijn openbaar bestaan, en dit weer binnen de perken van de gearriveerde hollands-groot-burgerlijkheid. Hij zette veel op papier, niets op het spel. Maar was het bij Huygens in wezen anders? Zelfs Hooft heeft als lyricus vrijwel gezwegen sedert hij drost, slotvoogd en huisvader was.

Erkent men al de reserves die Cats hebben verplicht te blijven binnen de grenzen van zichzelf, dan wordt het duidelijk dat hij zich in drie genres kon ontwikkelen tot een zeker meesterschap: de spreuk, het emblema en het verhaal. In de spreuk drong hij zijn inzicht in leven en wereld, meestal op klassiek of buitenlands voorbeeld, samen tot een twee-regelige conclusie, door korthed en rijmvorm geschikt voor algemeen gebruik. In zijn reeksen emblemata-gedichten heeft hij dingen, dieren, lichaamsdelen, anekdotische gebeurtenissen en wat er maar verder als zichtbaarheid door voortreffelijke graveurs kon worden afgebeeld, gebruikt voor een vernuftige didaktische uitleg, verband houdende met

de liefde, de zedelijkheid of de samenleving. In zijn verhalen tenslotte kreeg de moraliserende bedoeling de kans zich fraai te verhullen achter een min of meer toepasselijk maar altijd kleurig voorbeeld, waarvan de boeiende intrige en de verrassende toevalligheden niet zelden vreemd blijven aan iedere moraal. Maar waarom zou Jacob Cats met al zijn godsdienstige ernst en maatschappelijke gewichtigheid een uitzondering moeten maken op de regel dat de natuur sterker is dan de leer? Hij heeft in de cyclus berijmde novellen die hij op zijn zestigste jaar uitgaf onder de breedsprakige titel: 's Werelts Begin, Midden, Eynde, besloten in den Trov-ringh, met den Proef-steen van den selven (Dordrecht 1637), iets eigens gegeven dat van verre lijkt op de Decamarone – zo ver als Italië lijkt op Holland, en het wufte laat-middeleeuwse katholicisme op het strenge zeventiende-eeuwse calvinisme – iets eigens, en in ieder geval het beste waartoe hij in staat is geweest. Een berijmde novelle als 'Het Spaens Heydinetie' kan in het totale mozaiek van onze dichtkunst niet ontbreken; en deze is de enige niet.

Zo vertegenwoordigt Jacob Cats in de eerste helft van de zeventiende eeuw een paar genres, waarin hij ook door de groteren niet wordt overtroffen. Men hoeft geen handboeken of pleidooien te lezen om dat te erkennen: zijn eigen werk is daartoe genoeg.

GARMT STUIVELING

Sint-en-Winne-Doelen

EMBLEMATA,
Amores Morisque
spectantia.

EMBLEMES,
Touchants Les Amours
et Les Moeurs.

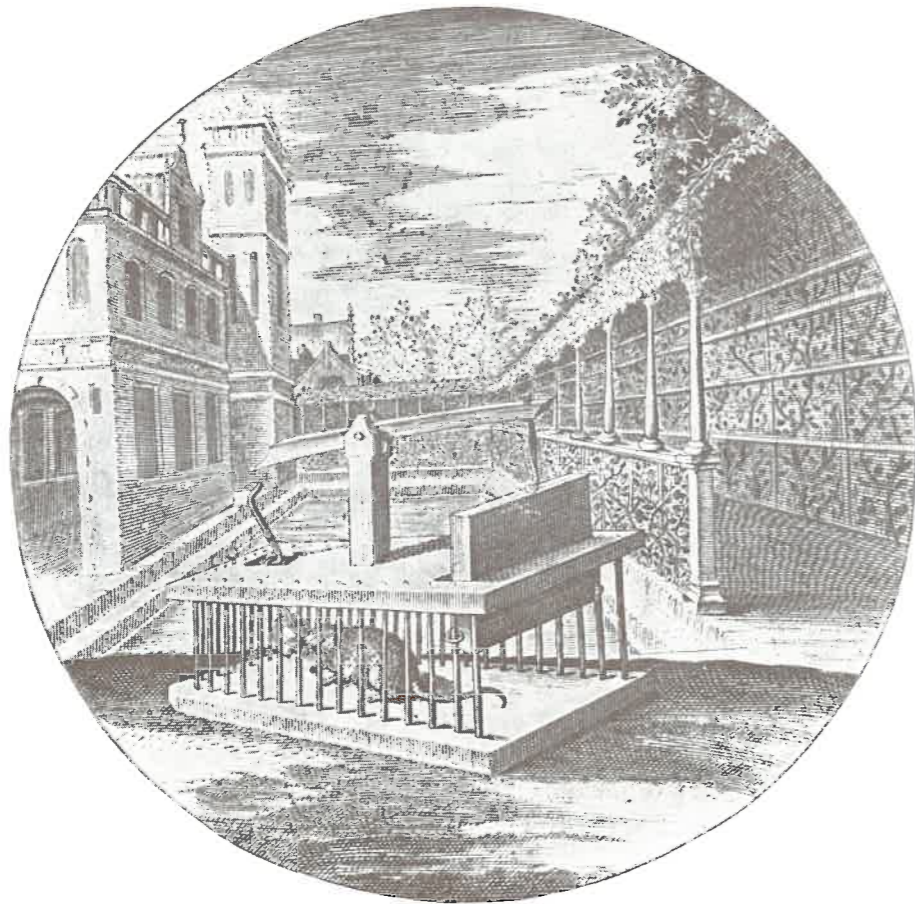
Johannes Jansenius Lib. I.

Nonne Inventor. An. 1619.

Frans. Schilomans sculp.

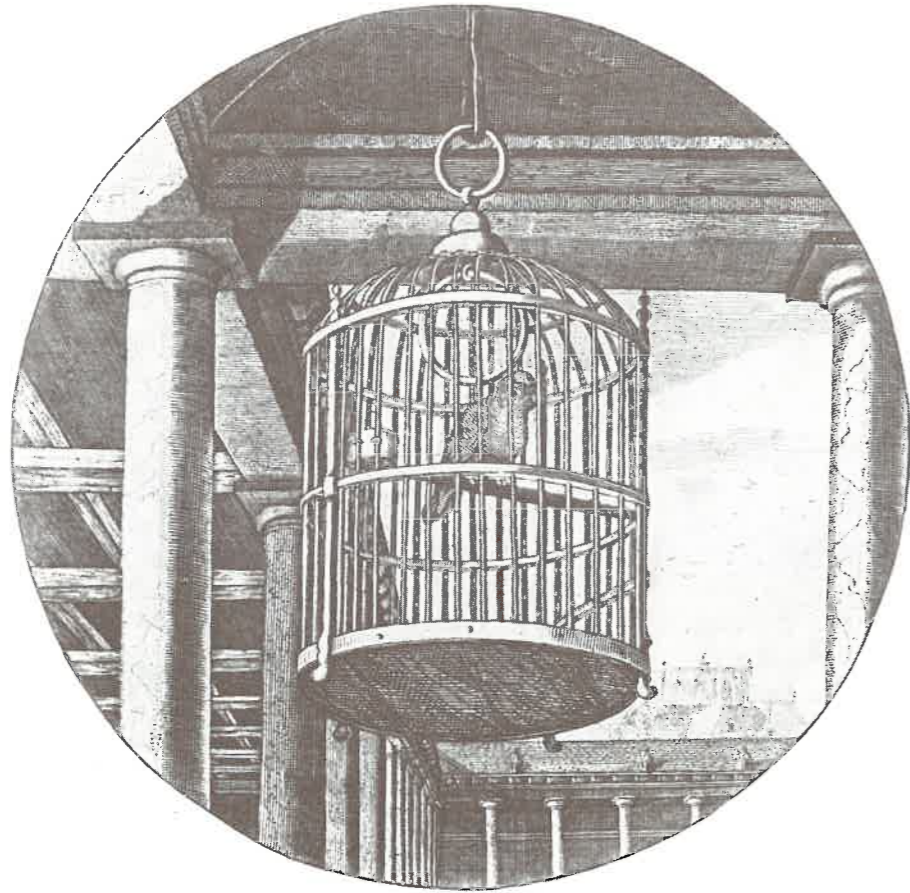
Mellera. Latini.

Amsterdam.

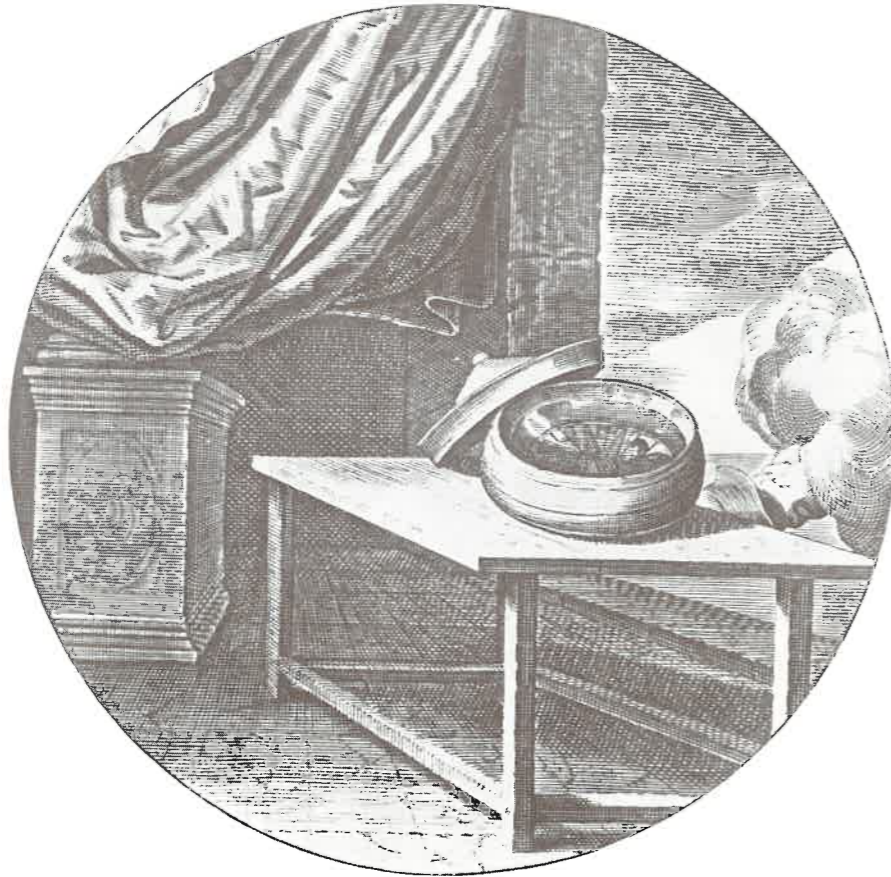
DIE STEELT, DIE QUEELT

Ick vont onlanx mijn Lief in 't groene sitten slapen,
Ick sagh haer rooden mont, ick bleef op staen gapen:
Dies kreech ick stelens lust, ô selsaem dievery!
Ick stal van haer een kus, sy stal een hart van my.
Als 't muysken raect aen 't speck, het eet met groot verlanghen,
Het vat, en 't wert ghevat; het vangt, en 't wert ghevanghen;
Wat vreemder streeck is dit! wat rancken kan mijn Lief!
Sy sit gherust en slaept, en noch besteelts' een dief.

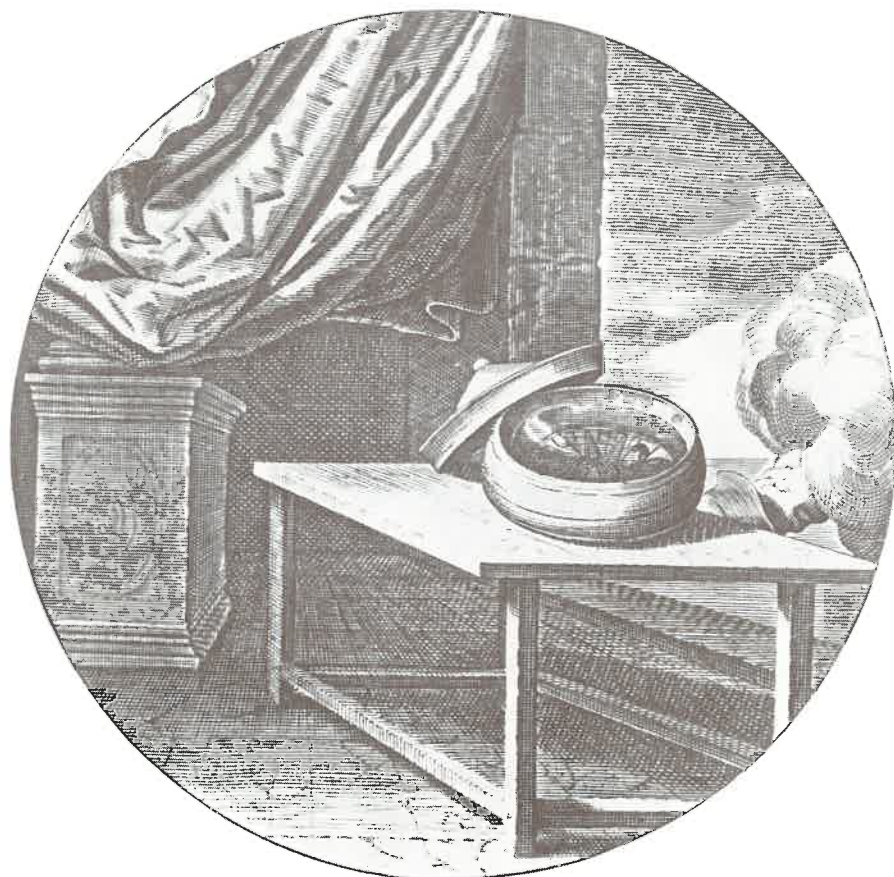
BLY, DOOR SLAVERNY

Soo lang ick was mijn selfs, en mocht rontsom gaen sweven,
Soo lang heb ick gheleyt een stil en droevich leven:
Maer sedert dat ick ben gheraecht in liefdes dwanck,
Ontbont haer eerst mijn tong, en maecte bly ghesanck.
Nu ben ick bly van gheest; en schoon ick stae ghesloten,
Ten heeft my noyt verveelt, gheen tijt heeft my verdoten.
O soeten slaverny! ô aenghenaem ghewelt!
Het doet den Minnaer goet, dat ander luyden quelt.

MEN LEEFT, DAERMEN LIEFT

Al scheidt ons nu en dan, zee, berghen, bossen, dalen,
Die scheidung' even-wel en deylt ons niet van een;
U hart woont, Lief, by my, mijn geest komt by u dwalen,
De liefd' en den magneet is dese kracht ghemeen:
Want of den zeyl-steen schoon van 't yser wert verscheidt,
En of een tusschen-schot verdeylt dit lieve paer,
Noch laet den steen niet af 't beminde stael te leyden:
Waer Roosemonde reyst, daer reyst mijn hert met haer.

MEN LEEFT, DAERMEN LIEFT

Al scheyt ons nu en dan, zee, berghen, bossen, dalen,
Die scheid' even-wel en deylt ons niet van een;
U hart woont, Lief, by my, mijn geest komt by u dwalen,
De liefd' en den magneet is dese kracht ghemeen:
Want of den zeyl-steen schoon van 't yser wert versheyden,
En of een tusschen-schot verdeylt dit lieve paer,
Noch laet den steen niet af 't beminde stael te leyden:
Waer Roosemonde reyst, daer reyst mijn hert met haer.

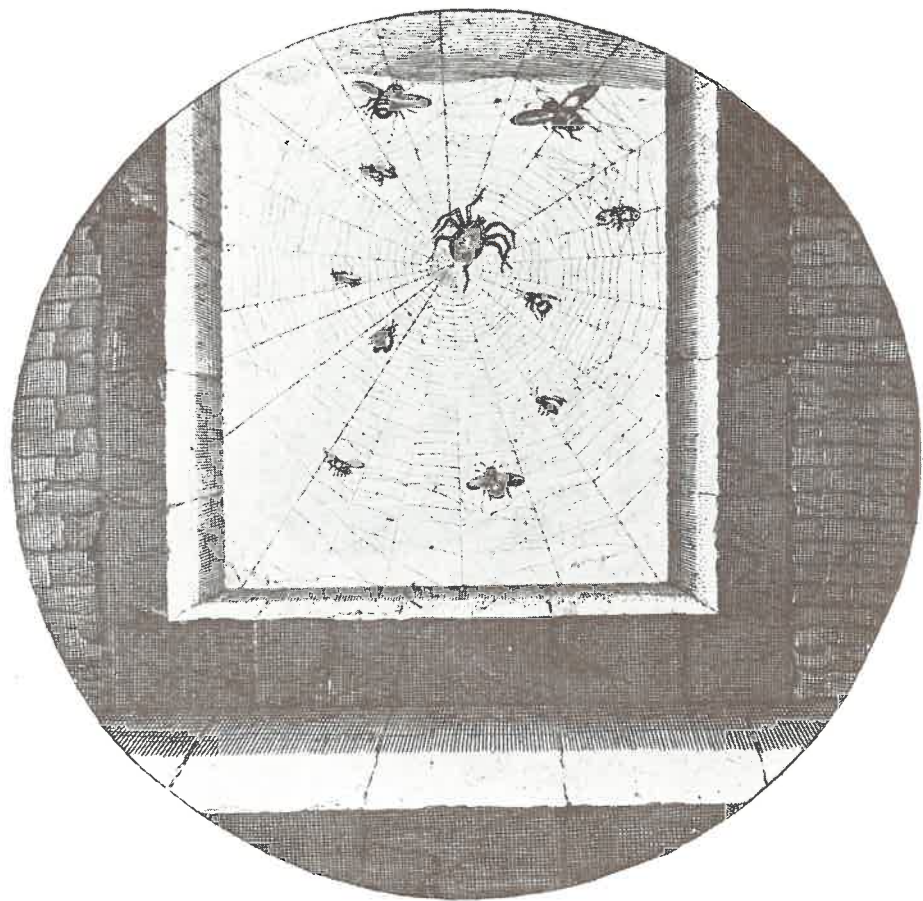
EENS GHEBRANDT, HAEST GHEVLAMT

Hoe licht ontsteeckt een licht dat lichter lay' eens brande!
Die eens was licht van hert, hoe licht raect die in schande!
Een doove kool ontfonckt, soo haest sy 't vier maer rijckt,
Den tintel wert tot vier, door 't geen nau vier ghelijckt.
Die eenich sijn ghebreck eerst onlanghs is ontweken,
Hoe haest vervalt dien mensch weer tot sijn oude streken!
De sonde dient vermijjt; en al wat daer op treckt;
Of, van een kleyne vonck, wert weer een vlam verweckt.

GHEEN DORRE BLOM, IS WELLECOM

Wanneer een versche roos haer blaykens gaet ontluycen,
De biekens, kleyn en groot, het komter al in duycken;
Maer als haer purper-root verslentst daer henen sijght,
Dan staetse daer alleen, en gheen besoeck en krijght,
Wanneer een stadt of Staet vervalt, en gaet beswijcken,
(Een mensch heeft sijnen tijdt, soo doen oock selfs de Rijcken)
Een yder wijckter af, die haer wel eer verkoos.
Vriendt, soo ghy honich soeckt, vlieght nae de versche roos.

TE WIJDE NET, IS STAECH ONTSET

Wanneer de Spin in 't ront spreyt uyt haer broose netten,
En gaet haer vliech-getou gansch wijt en breet uytsetten,
Hier swiert een Horsel in, daer vliecht een vogel deur,
En elders valt een steen, en maeckt noch grooter scheur;
Daer is staegh dit of dat ghebroken of ghereten,
En midd'ler tijdt ontgaen de vliegghen deur de spleten.
Al die van ongheval en druck wil zijn bevrijt,
Die matighe zijn net, en spannet niet te wijt.

Kinder-spel GHEDUYT TOT SINNE-BEELDEN, ENDE LEERE DER ZEDEN

Als ghy aensiet dit Kinderspel,
Ghy lachter om, en doet seer wel;
Maer, lieve vrient, en mercje niet
Dat ghy u selfs hier med' in siet?
En datje buyten u ghedacht,
U eyghen dwaesheyt med' belacht?

Al schijntet spel, het is een beelt
Van al datm' in de werelt speelt;
Al 's menschen woelen, en gherel
Is jock, is geck, is kinder-spel.
Niet een hier opter aerd' en leeft,
Die niet sijn kindtsche grepen heeft:
Wie kenter doch soo wysen man,
Die niet ghekoot heeft, nu of dan?

Nu laet uw' ooghen omme gaen,
U kinder-spel sal oock hier staen:
En om te grijpen recht den sin,
Wel aen, ick wil u leyden in.

't **K**indt dat daer op een stockjen sit,
Hout, soo het meynt, 't peert by 't ghebit.
Veel meynen, door haer hooghen moet,
Sy rijden; en gaen maer te voet.

Den jonghen, die daer bobbel blaest,
Let eens, hoe seer hy staet verbaest,
Om dat sijn spel komt tot een val,
Alst wesen zoud' op 't best van al.
Den bobbel, als die meest opswelt,
Berst dan, en valt als quijl op 't velt:
Die haest'lijk klimt tot grooten staet,
Op 't hoogst' hy dickwils t' ondergaet.

Die daer hun voeten steken op,
En staen op d' aerde metten kop,

Zijn wy, die van ons sin berooft,
In d' aerde wroeten met het hoofd;
En geven aen het hoochste goet,
Schier niet, als 't hol van onsen voet.

Het Kotten-spel seyt oock al wat,
Indien-men 't naer behooren vat.
De Koot aen niemant vreucht en gheeft,
Soo langhe-tijdt den Osse leeft;
Maer als den Os sijn leven laet,
Dan wert de Koot' een spel op straet.
Een karich mensch bewaert sijn goet,
Soo, dat het niemandt goet en doet,
't Leyt als begraven in sijn schoot,
Maer 't gaeter anders naer sijn doot;
Want dat den spaerder groef in d' eert,
Dat wordt dan ruyterlijk verteert.

De kinders die op stilten gaen,
Dees zijn de menschen vol van waen,
Die gheerne thoonden hoogher schijn
Als zy wel inder waerheyt zijn.

Den huysraedt van dit poppe-goet,
Verheucht der meyskens sacht ghemoet,
Al is het best maer loot of eerd',
Sy achten 't al van grooter weerd';
Smaect u een Duyf als een Patrijs,
Eet ghy de grut soo lief als rijns,
Streckt u een Eendt voor een Kapoen,
Wat hebby met veel goedts te doen?
Al ist gheringh', 't gunt datmen heeft,
Die sich vernoeght in vreughde leeft.

Als 't Knechjen met den knicker schiet,
Die liep, die blijft; die stont, die vliet;
Als eenich Prince, landt, of stadt,
Sijn tijdt van wel-stant heeft ghehadt,
Een ander komter stooten aen,
En siet! dan ister mee ghedaen.
Dat stont, verdwijnt uyt ons ghesicht,
En werdt als uyt het spel ghelicht:
Aldus gaet alle dinck in 't ront,
Het rijst, dat lach; het valt, dat stont.

Let op de vlieghe van papier,
Lgheresen tot den hemel schier,
Die, soo den jonghen lost de koordt,
Noch gaet gheduerich voort en voort.
Een die met eer-sucht is besmet,
Hoe hoogh dat hy oock werdt gheset,
Hy wil noch altijdt verder gaen,
Sijn hert wert noyt ghenoech ghedaen;
Het windrich hoeft klimt, draeyt, en went,
Tot dattet, 'k weet niet waer, belent.

Den top draeyt omme knap en vlugg',
Soo lang' de sweep kleeft aen zijn rugg',
Maer nauw' en laet den gheessel of,
Hy leyt, ghelijck een block, in 't stof;
Wy hebben Godt als by den voet,
Soo lang' wy zijn in tegenspoet,
Maer als de roed' is vanden eers,
Dan hout de duyvel weer de keers.

Al is de Musch los vanden bant,
Asy keert weer nae de Jongens hant,
En dit al om een weynich aes;
Veel menschen zijn soo dom en dwaes,
Dats' om een schotel moes of kruyt,
Haer vryheyt geven als ten buyt.

Het koorde springhen leert den vont,
Hom wel te vatten tijdt en stont,
Soo ghy kondt springhen op de maet,
Niet al te vroegh, niet al te laet,
Niet al te traegh, niet al te snel,
Soo zydy meester van het spel.

Het kindt dat mettet hoepken speelt,
Verthoont als van den tijdt een beelt;
Den hoep loopt om, door nat en drooch,
Dat onder was, dat rijst om hooch,
Dat boven was, valt weer beneen,
Soo gaen de snelle jaren heen.
Wanneer de Winter is gheent,
Dan komt ons aen de soete Lent,
Den Somer volcht, en dan den Herft,
Tot dat den mensch ten lesten sterft.

Maer of den hoep schijnt wel te gaen,
Den Jonghen houdt niet op van slaen.
Hoe wel den tijdt ons heeft gheset,
Noch wilmen op een ander bedt.

Wanneer ghy siet de jeucht, die daer
Den eenen voor, den and'ren naer,
By beurten op de bane glijt,
Dat is te segghen, *elck zijn tijt*;
Den eenen komt, den and'ren gaet,
Den eenen valt, den and'ren staet,
Den eenen daelt, den and'ren klimt,
Als dees verbetert, dien verslimt.

Den Jonghen, die daer spelen gaet,
En houdt een Musken by een draet,
Wanneer de Musch te hooghe schiet,
Roept over-luyt, bey! hoogher niet.
En schoon de Musch haer stelt ter weer,
Hy rucktse met den draet ter neer,
Wat wilmen vliegghen verr' en hooch,
't Is dwaes en ydel ons ghepooch,
Al staet ons open zee en velt,
Een yder is sijn pael ghestelt,
En als ons lijntjen is ten end,
Dan ist om niet al watmen rent.

Nu 't is ghenoech, dies ick besluyt,
Treckt, Leser, selfs wat goedts hier uyt,
Soo sal niet al verloren gaen
Den tijt, die ghy hier hebt ghestaen;
Dan 't dunckt misschien u al te slecht,
Door kinders te zijn onder-recht;
Neen, neemt gheen dinghen soo verkeert,
Uyt zotheyt men wel wijsheyt leert.
De Kinder-spelen zijn wel eer,
By wyse lien ghebruyckt tot leer,
En Christus selfs heeft die niet wel,
In ernst ghebruyckt het kinderspel?

Dan op dat ick u niet beet,
Gaet uwes weeghs, en draecht wat met;
Acht niet te kindts het Kinder-spel.
Maer denckt wat hoogher, en vaert wel.

AEN DEN VERSTANDIGHEN LESER / Op de titel-prent

Siet hier het woeste Bosch, en alle tamme dieren,
 Siet hier de gansche lucht een naeckten Jonghen vieren,
 Siet hier de Walle-visch en alhet gladde vee
 Te midden inden brant te midden inde zee.
 Siet hier de menschen selfs uyt alle verre landen,
 Uyt Noorden, daer het vriest, en uyt de dorre stranden,
 Siet hier den swarten Moor, den geylen Indiaen,
 Een yeder bid om strijt een blinden lecker aen.
 Siet alderhande volck, siet vrouwen, knechten, heeren,
 Siet boer en edelman haer malle tochten eeren:
 En of al dees of geen wat plomper gaet te werck,
 Sy hebben allegaer het eyghen ooggh-gemerck;
 Sy dienen algelijck sy dienen haere lusten,
 Het sy in onsen ringh, of in de verre kusten,
 Het vier het dertel vier is over al gemeen,
 De dieren met den mensch die woelen onder een.
 Ach! soo ons dom verstant niet hoogher wort gedreven
 Wy leyden al te mael een onvernuftich leven,
 Wy gaen een blinden wegh naer ons het vlees gebiet,
 En van de waere lust, en weet de Ziele niet.
 Op op ghy MENSCHEN-KINT, klimt tot de wijse REDEN
 Op op ghy CHRISTEN-MENSCH klimt tot de reyne SEDEN:
 Want die niet op en stijght uyt krachte vanden Geest,
 Leeft niet als voor het vlees gelijk een ander beest.

Als het visje leyt gevanghen
Daer het noyt te voren lagh,
Strax soo krijghet groot verlanghen
Om te wesen daer het plagh;
Maer een ander, afgedreven
Vande Maes oft vanden Rijn,
Koomt ontrent de fuycke sweven,
En begeerter, in te sijn.
Wie heeft vreemder dingh gelesen?
Noyt en is de mensch gerust,
Isset niet een selsaem wesen?
Niemant heeften vollen lust:
Schoon men koomt tot hooghe staten,
Schoon men heeft geduchte maght.
Schoon men krijght oock groote baten,
Noch ist datmen meerder wacht.
Vrienden, laet u vergenoughen
Met dat u den Hemel geeft,
Wilt u nae de reden voughen,
Dat is t' beste dat men heeft
Waerom wenschen, hopen, schromen?
Waerom altijd weder aen?
Schoon ghy mochtet al bekomen,
't Kond u dan oock slimmer gaen.

Wanneer de vogel is verstelt,
En staet en huppelt op het velt,
Met stricken om het been gevat,
Soo wort hy des te lichter mat,
Soo lijt hy des te meerder pijn,
Vermits de banden engher sijn;
Want hoe hy meer en harder springht,
Hoe dat het garen harder dwinght,
Dus blijft hy, nae een lang gebaer
Ten proye van de vogelaer.

Indien dat noot of tegen spoet
Koomt ymant pranghen aende voet,
Die maecke niet te grooten druck;
Maer buyghe naer het ongeluck;
Want die het leet onwilligh draeght
En wort maer des te meer geplaeght,
Maer die hen voughen naer het pack,
Gevoelen minder ongemack.

Wie Kaerssen met den snuyter nypt,
Sie dat hy niet te diep en grypt
Want die het licht te vinnigh snuyt
Die blust oock groote fackels uyt,
En heeft dan niet voor sijnen danck
Als swarten roock en vuylen stanck.

Wie schapen scheert of menschen schat,
Verschoon' het vee, en oock de stad
En voor het beste maectet hier
Gelijck een suinigh hovenier,
Die als hy groene kruyden snyt
Voor al haer teeren wortel myt,
Want soo hyt anders meynt te doen,
Soo draeghtet noyt sijn leven groen.

Als van twee gepaerde schelpen
D' eene breeckt ofwel verliest,
Niemant sal u connen helpen,
Hoe men souckt, hoe nau men kiest,
Aen een die met effen randen
Juyst op d' ander passen sou;
D' outste sijn de beste panden,
Niet en gaet voor d' eerste trou.
D' eerste trou die leert het minnen,
D' eerste trou is enkel vreught,
D' eerste trou die vint de sinnen,
Sy ist bloemtje vande jeught:
Nae mijn oordeel twee mael trouwen
Dat is veel niet sonder pijn,
Dry-mael, can niet als berouwen,
Want hoe kander liefde sijn?
Hout u eerste lief in weerden,
Eertse met een vollen sin,
'T is een Hemel opter eerden,
Sooie paert uyt rechte min.

Als de most te nau bedwonghen
Leyt en worstelt leyt en sucht,
Sonder adem sonder lucht,
Siet! dan doet hy vreemde spronghen,
Siet! dan rieckt de gansche vloer
Nae de dampen vande moer:
Alle banden, alle duyghen,
Die het vry het edel nat
Hielden in het enghe vat,
Moeten wijcken, moeten buyghen,
Voor de krachten vanden wijn,
Hoe geweldich datse sijn.
Als een Koningh vrye lieden
Op een ongewoonen voet,
Uyt een trotsen overmoet,
Al te vinnigh wil gebieden,
Daer en is geen twyfel aen,
Of ten moeder qualick gaen.
Strenghe princen, harde vorsten,
Die met al te nauwen bant
Drucken op het gansche lant
Doen het al in stucken borsten.
Want een rijck van enkel dwangh
Duert gemeenlijck niet te langh.

Wanneer het klim de boom omvanght
En om sijn gulle tacken hanght,
Of aen sijn groene schorse kleeft,
Het schynt al waer het vry beleeft,
Het schynt (nae datmen buyten siet)
Dat t' kruyt den boom sijn liefde biet;
Maer daer het ooghe niet en gaet
Daer schuylt, o vrient daer leght het quaet
Daer isset dat het dieper grijpt,
Daer isset daer het harder nijpt;
In voughen dat het jeughdigh hout
Wort dorr, en voor sijn jaren out,
Daer staet het dan, gelijck een stock,
Gelijck een leven-loosen block,
Bedroghen van een loosen vrient
Die noyt soo ver gelooft en dient.

Ghy, die u in dit groote wout,
Dat is hier inde weerelt hout,
Weet dattet niet al vrienden sijn
Die op u lacchen, na den schijn,
Maer hout dat onder soet gelaet
Schuylt dickmael niet als eyghen baet,
Of dat oock onder soete jock
Wel somtijts steeckt een oude wrock,
Ghy daerom geeft u liefde niet
Aen yder die u liefde biet
Maer eerst op alle saecken let
Eer datje sucht of gunste set,
Want die te licht een vrient verkiest
Wel licht sijn vrient en al verliest.

VERKLARINGE op de Titel-plaet

Tot verstandt van de Titel-printe dient gelet dat *PRODENTIA*, dat is wijsheyt, geseten tusschen *RATIO* en *MEMORIA*, dat is, Reden en Geheuchenisse, een goede spreucke bedacht hebbende, geeft de selve over aen hare vriendinne de Reden, om die in wat naerder achtinge te nemen; Reden, de spreucke goet vindende, langtse aen Geheuchenisse haere gespeule, ende die wederom aen den Tijt; de welke den omme-loop der Jaren gebruyckende tot een spiegel, voor sijn dochter de Waerheyt, ende bevindende de spreucken aen haer wel te gelijcken, laet toe dat de Faeme de selve mach voeren al waer menschen wonen; en daer uyt wert ten lesten een Spiegel van den Ouden ende Nieuwen Tijt, wesende de rechte Spiegel der Waerheyt. Spiegelt u daer in Leser, en vaert wel.

JONCK RIJS IS TE BUYGEN / MAER GEEN OUDE BOOMEN

Nadien ick stoffe soeck om my een huys te bouwen,
 Soo wil ick desen boom ter eerden neder-houwen;
 Het is een keestigh hout, maer vry al wat te krom,
 Dies poogh ick desen balck te buygen anders om.
 Maer schoon ick dien omvangh met hondert taije wissen,
 Soo moet ick evenwel mijn wit en hope missen;
 Hy is te wonder hardt, en al te bijster steegh,
 Dus blijft hy inden stant, gelijk hy eertijts pleegh.
 Doch, t'wijl ick besigh stae, soo hoor ick van beneden
 Een onverwachte stem, een onbekende reden;
 Een (ick en weet niet wie) let op het geen ick doe,
 En roept met luyder stem my dese lesse toe;
 Ey! waerom dit beslagh ontrent veroude basten?
 Hoort, macker, dit gewas heeft al te steege quasten,
 Daer is geen rechten aen, dus, lieve, zijdy wijs,
 Verlaet den ouden tronck en buyght het jeuchdigh rijs.
 Maer duyt dit niet alleen op raeuwe boom-gewassen,
 Het kan oock boven al op uwe kinders passen;
 Hoort, Vaders van het huys, de jeught, de teere jeught
 Dient van den eersten af gebogen tot de deught.

SCHOON VOOR-DOEN IS HALF VERKOCHT

Wilder yemant leeren minnen
Nae den regel, nae de kunst;
Wilder yemant herten winnen,
En oock aller herten gunst:
Niemant hoefter groote boecken,
Oude Schrijvers, vreemde tael
Uyt te lesen, op te soecken;
Siet hier staetet al-te-mael.
Gaet maer slechts u eygen selven
Met een onvermoeyde vlijt
Ondersoecken, onderdelven,
En beproeven wat ghy zijt;
Vint ghy feylen, leertse duycken,
Leertse dooden, viertse niet;
Maer u deugden wilt gebruycken,
Datmen die als lichten siet.
Maeckt dat ghy in alle saecken
Desen regel onderhout,
Dat sal u lief-talligh maken
Of ghy vrijt, of zijt getrouwt.
Die sijn kraem weet op te proncken
Nae den eysch, en nae den tijt,
Doet den koper daer op loncken
En hy wort sijn waren quijt.

ELCK MEYNT SIJN UYL EEN VALCK TE ZIJN

Vier vryers, die om strijt haer vrijsters dapper presen,
 Beslooten onder een, ick sou haer rechter wesen;
 Gijs hiet sijn liefste moy; en 'tis een leelijck vel,
 Fob noemt de sijne net, en 'tis een morse-bel:
 Guert prijst haer dien hy mint, als geestigh in de seden,
 En daer en is geen sout in al haer domme leden:
 Kees acht de sijne vers, en uytter-maten fris,
 En 'tmeysjen heeft een vel gelijk een drooge vis.
 Nae dat ick had verstaen al wat een yder seyde,
 En wat hy tot een gront van sijn vermeten leyde;
 Soo heb ick dese saeck een weynich overdacht
 En met een kort beraet dit vonnis uytgebracht:
 Hoort, vrienden, met een woort den gront van uwe saken,
 Des vryers gunstigh oog dat kan de schoonheyt maken.
 Elck acht sijn uyl een valck, en boven eygen mal,
 Soo wilmen dat het volck het so gelooven sal.

WAN DEM ESEL ZU WOLL IST,
SO GEHET ER AUFFS EISZ TANTZEN

Een Esel van de meul eens vroeger los gelaten,
Gaet dolen in de stadt, en proncken achter straten,
Hy voelt hem onbelast, hy voelt hem wonder wel,
Dies krijght hy grooten lust tot alle selsaem spel;
Het beest dat vreughde socht, en niet en was te vreden
Met vryheyt, met gemack, en met gesonde leden,
Koomt juyst ontrent een graft daer d'een en d'ander glijt,
En daer het weeligh volck op gladde schaetsen rijt;
Dit staet hem wonder aen, daer koomt hy nae gedrongen,
Daer treet hy opte baen, en doeter vreemde sprongen,
Maer siet! terwijl het dier onaerdigh staet en malt,
Gebeurtet dattet glipt en plots ter neder valt,
Daer schreeut het lompich beest, daer is sijn been gebroken,
Daer heeft 'tmisbruyckt geluck sijn leet aen hem gewroken,
In 't kort' het grilligh dier dat light daer uyt-gestreckt,
En wort noch evenwel van alle man begeckt.
Wat isser menigh mensch die in sijn beste dagen
Heeft ick en weet niet wat voor dingen aengeslagen?
En die in sijn bedrijf mocht vast en seker gaen
Is haestich neer-gestort, alleen uyt sotte waen!
Wat isser menich mensch die neder is gevallen
Om dat hy buyten schreef in weelde dorste mallen!
Nu dat is esels werck; dus vrienden, zijdy wijs,
Blijft daer ghy seker gaet, en houdt u van het ijs.

VADE AD FORMICAM PIGER

Ghy leuyaert die nu leght en slaept,
En dan een wijle sit en gaept,
Op, op, en gaet eens tot de Mier,
Dat is een kleyn, maer neerstigh dier,
Dat is voorsichtich ende wijs,
Dat gadert t'somers sijne spijs,
Op dattet door de strenge kou
Niet door gebreck vergaen en sou.

Maer ghy light hier en koeckeloert,
Door vreemde droomen omgevoert;
Ghy siet hoe dat de snelle tijt,
Hoe dat u jonckheyt henen glijt,
En efter neemt ghy niet ter hant
Tot oeffeningh van u verstant;
Op, op, en stelt het lijf te werck,
En set de mier tot u gemerck,
Want die by lichten dage slaept,
En in den somer sit en gaept,
Is weerdigh dat hy koude lijt
Wanneer de felle winter bijt.

TAST GEEN ROOT YSER AEN, OF SPOUTER OP

Lest daer ick over strate gingh,
En lette vast op alle dingh,
Sach ick aldaer een jongen staen
Die greep in haest een yser aen,
Een yser dat hy voor hem sach,
Gelijck het by de smisse lach,
De smit sijn vader stonter by,
En trock den jongen aen de zy,
En seyde, met een hardt verwijt,
Wel, botte lecker, als ghy zijt,
Zijt ghy een sone van een smit?
Zijt ghy mijn kint, en doeje dit?
Grijpt ghy uyt enckel onverstant,
Tast ghy nae 'tyser metter hant
Eer datje proeft en zijt gewis
Oft heet, oft kout, of hoe het is?

Voorwaer dit is recht plompaerts werck,
Ghy, neemt een beter ooggh-gemerck,
Want in een winckel van een smit
Daer weet een yder mensche dit,
Dat noyt een yser dient geraeckt
Als van te voren nat gemaect,
En geeft het dan een snar gedruys,
Soo houdt voor al u vingers thuys.

Dit was nae mijn begrijp een dingh
Dat vorder als de smisse gingh,
Ick hebbet daerom hier geset,
Dus dien het smaectt, die draeghet met.

ALS MORSIGE LIEDEN KUIYS WORDEN,
SO SCHUERENSE DE PANNE VAN ACHTEREN

Besiet eens dese twee, die in voorleden jaren
Gantsch vuyl in haer bedrijf, en rechte slonsen waren,
Die zijn nu wonder net, en uytter-maten kuys,
Sy boenen even selfs de gronden van het huys;
De pannen aen den heert, die niemant van de bueren
Oyt anders is gewoon als binnen in te schueren,
Die kuyst dit aardigh volck oock aen den uytter-kant,
Al hangt die meesten tijt te midden in den brant.
Dus gatet int gemeen, wanneer onwijse lieden
Met al te dommen ernst haer oude rancken vlieden,
Want mits sy bijster hardt, en sonder reden gaen,
Soo koomt de tegen-feyl niet selden opte baen.
Wort niet een quiste-goet, wanneer hy wil bedaren,
Wel dickwils al te seer genegen om te sparen?
Spilt niet een gierich mensch (als hy nae miltheyt tracht)
Wel dickmaels sonder maet, en boven sijne macht?
'Tis beyde sonder gront, en tegen goede zeden,
'Tis beyde sonder slot, en buyten alle reden.
Wel, vrienden, weest beset, en houdt de rechte maet,
Ten is geen ware deught die uyt den regel gaet.

UN BON CHARTON TOURNE EN PETIT LIEU

*De Leser beelde sich hier in eenen voer-man op een smallen
wegh, sijn koets kort en kunstelicken om wendende*

Al is de bane smal, al zijn de schaersche wegen
Gedrongen tegens een, en bijster ongelegen,
Noch weet in dit geval een handigh voer-man raet,
En maectt dat even daer sijn wagen omme-gaet;
Een ander, onbewust om nae de kunst te rijden,
Die soude voor gewis hier schade moeten lijden,
Of stont in dit geval verwonnen van den noot,
Of storte met de koets te midden in den sloot.

Een die met stillen geest sich oeffent in de zeden,
En heeft sijn hert gewent te buygen nae de reden,
Die vint in sijn bedrijf dat hem vernoegen mach,
Al is hy kleyn gehuyst, en sonder groot beslagh;
Hy weet des niet-te-min sijn dingen uyt te voeren,
En kan noch evenwel de gantsche leden roeren;
«Het is nae mijn begrip, het is een rustigh man
«Die op een engen hoeck sijn wagen draeyen kan.

GUARDATI D'ACETO DE VIN DOLCE

Wanneer daer yemant maectt asijn,
En neemter toe den soetsten wijn,
Die krijgter van het suerste vocht
Dat oyt op tonge bijten mocht,
Want als het soet sijn aert verlaet,
Niet dat sijn suer te boven gaet;
Onthoudt dit woort, geminde vrient,
Vermits het alle vrienden dient.

Als vrienden uyt een mis-verstant
Eens worden tegen een gekant;
Als broeders, om, men weet niet wat,
Door wrevel worden op-gevat;
Of als de vader en het kint
Sich tegen een ontsteken vint;
Of dat twee lieven metter tijt
Vervallen tot een wrangen spijt,
Soo vindtmen dat haer fellen haet
Gants boven alle peylen gaet;
Want als sich vrientschap omme-went
Soo isser onlust sonder ent:

Ghy, daerom al die vrienden zijt,
En geeft de gramschap geenen tijt,
Maer isser yet dat qualick staet,
Soo heeltet weder metter daet,
En of ghy schoon een reysjen kijft
Soo maectt noch dat ghy vrienden blijft.

OGNI GALLO RUPSA 'ASE

Wilder yemant seecker wesen
Hoe het in de werelt gaet?
Siet! die sal het konnen lesen
In het beeldt dat voor hem staet:
Let eens hoe't de hanen maecken
Die hier schraven in het kaf,
Yder doet sijn eygen saecken,
Niemandt wijst het koren af,
Yder siet men tot hem trecken
Wat hem voor komt op de straet,
Alle pooten, alle becken,
Staen gekromt naer eygen baet.
Hanen van gelijcke grepen
Vint men onder jonck en out,
Yder soeckt maer in te slepen;
Vrienden siet wie ghy betrout.

Veracht, ô vrient, noyt kleyn gewin,
Want dat brengt groote schatten in,
En niet en isser oyt soo vast
Als dat gestaegh en lancksaem wast.

Besiet een ongetemden stier
Die onlangs was een vreedsaem dier,
Een dier dat noyt en stiet of vocht,
Maer daer een kint met spelen mocht,
Die wordt in't lest een grouwsaem beest,
Dat oock van mannen is gevreest.

De boom daer yemant onder rust,
Daer van hy pluckt sijns herten lust,
Daer van hy schoone vruchten leest,
Dat is wel eer een rijs geweest.

My dunckt hier is genoegh geseyt,
Soo ghy het stuck wel over-leyt:
«Doet tot een kleyntje dickmael wat,
«Soo wortet noch een groote schat.
Maer kleyn verlies dat dickwils koomt,
Daer dient al mede voor geschroomt;
Want kleuter-schult van kleyn beslach,
Als die vermeerdert dach aen dach,
Wort metter tijdt een groote last,
Schoon dat ghy daer niet op en past.

Let dan, al wie een huys besorgt,
Dat ghy geen kleyne schult en borgt;
«Want siet een drop die holt een steen
«En dat slechts door den tijdt alleen;
«Het staegh gebruyck verslijt het stael;
«By veertjens wort de vincke kael;
«En 'tmuysje, dat geduerigh bijt,
«Door-knaegt een kabel metter tijt.

ALS 'T DIEP VERLOOPT VERSETMEN DE BAKENS

Siet waer ick heden stae , daer speelden eens de baren,
Daer quamen alle daegh de schepen in-gevaren,
Daer sachmen menigh Hulck, die met sijn vollen last,
Quam stuyven uytter zee, de vlaggen opte mast:
Nu is hier enckel sant, en niet als dorre platen,
Van slibber over-groeyt, en van den vloet verlaten,
Daer eertijts was de kolck, is maer een enge sloot,
Men sieter niet een schip, men sieter niet een boot,
Men sieter niet een mensch; alleen de schorre meeuwen
Die scholen hier ontrent, om daer te sitten schreeuwen,
Alleen een schippers gast kooft voor een buyte-kans
Hier boomen inder haest, en haelt een schuyte sants.
Wat stae ick dan en kijck aen dees verlaete krekken?
De baekens al-te-mael die dienen hier versteken;
Het is een schippers woort, het is een oude leer,
Al waer geen vaert en is, en hoeft geen baken meer.

SMITS KINDEREN ZIJN WEL VONCKEN GEWOON

Of schoon een smit, met sijn gesin,
Staet kloeck en past op sijn gewin,
En dat hy, als een wacker man,
Slaet op het yser wat hy kan,
En maeckt alsoo een groot geschal,
En drijft de voncken over-al,
Noch leyt sijn jongste kint en slaept,
En 'tander staeter op en gaept,
En noch een ander weeligh dier
Dat speelt oock met het vliegend' vier,
Jae, even dichte by den brant,
Verset de voncken metter hant;
Maer koomter eenigh kint ontrent
Op desen handel niet gewent,
Dat maeckt terstont een groot misbaer,
Al of het stont in dootsgevaer.

Let hier op, Ouders, wie ghy zijt,
Let hier op met gestage vlijt;
Geen kint en dienter oyt te sacht
By ymant op te zijn gebracht,
Want yder is, en yder doet
Juyst nae dat hy was op-gevoet.

VT LAPSU GRAVIORE RUANT

Een Arent als hy honger krijght,
En uytter hooghten neder-sijght,
En vint een schilt-padt, of een sleck,
Die grijpt hy veerdich metten beck,
En voert hem door een snelle vlucht,
Tot boven in de blaeuwe lucht,
Soo steyl en uytter-maten hoogh
Als immer draeght een menschen oogh;
Een die het spel van onder siet
En weet de rechte gronden niet,
Die houdt gewis in sijn gemoet
Dat hy de schilt-padd' eere doet;
Doch staet hy maer een weynich stil,
Dan siet hy waer het henen wil,
Want siet! die, mits sijn hoogen stant,
Sach onder hem het gantsche lant,
En was daerom geweldich trots,
Die koomt daer vallen op een rots,
En breeckt dan op den harden steen
En huys, en huyt, en hals, en been,
Soo dat hy weder over geeft
Al wat hy oyt gesopen heeft,
En wordt dan, in het openbaer,
Tot spijsse van den Adelaer.

Hoe menich worter by het hof
Genomen uyt het laege stof,
En hoogh getogen inde locht
Op dat hy laeger vallen mocht;
«Die hooger klimt als hem betaemt
«Valt laeger als hy heeft geraemt.

UN PETIT HOMME ABAT BIEN GRAND CHESNE

Ken weet niet een soo schoonen boom,
Al staet hy aen een versen stroom,
Al wast hy uyttermaten hoogh,
Al rijst hy boven 'smenschen oogh,
Al heeft hy noch soo dicken bast,
Al voedt hy noch soo harden quast,
Die niet een kleyn, een eenigh man
In haest ter neder leggen kan,
Die niet een mes of kleyne bijl
Kan vellen in een korte wijl.

Vraecht ghy wat dit verhael beduyt?
En wat ick stelle voor besluyt?
Een wespe quelt een moedigh peert
Al isset duysent kroonen weert;
Een muys ontset een oliphant
Al heeft hy noch soo grooten tant;
Een mugge steeckt een leeuw int oogh
Al light het hert hem wonder hoogh.

Ghy, daerom vrienden in 't gemeyn,
En acht geen vyant oyt te kleyn,
Want siet! niet een soo kleynen man
Die niet sijn meerder schaden kan.

EEN SCHIP OP EEN SANT EEN BAKEN IN ZEE

Te louver, man te roer, te loever, lieve maet,
Kijck hoe het met het schip van onsen buerman staet;
Het sit daer op een sant gegeesselt vande stroomen,
En daer en is geen hulp, hoe seer de gasten boomen,
Dus sooder nu een wint kooft dringen nae den wal,
'Tis seker dat de kiel in stucken bersten sal.
Ghy, siet dan neerstich toe, en let op uwe saecken,
Een schip, op 't droogh gezeylt, dat is een seecker baken,
En 'tis, nae mijn begrijp, geen onvoorsichtich man
Die op eens anders seyl de sijne toomen kan.
Veel menschen, lieve vrient, ontgingen harde slagen,
Indien sy met verstant op d'een en d'ander sagen;
Men segge watmen wil, exempels hebben kracht
Wanneermen met bescheyt op hare gronden acht.
Daer is geen beter school de kinders aen te wijsen,
Daer is geen sachter tucht de mannen aen te prijsen,
Als datmen staegh bedenckt en vlijtich gade slaet
Wat dat een ander doet, en watter uyt ontstaet.

MORTUO LEONI ETIAM LEPORES INSULTANT

Ey siet de Leeuw, dat moedigh beest,
Dat al de werelt heeft gevreesst,
Dat yder mild' en yder weeck
Soo haest het maer eens op en keeck,
Dat wort van hasen aen-getast,
En lijdt nu schimp en over-last,
Want d'eerste treckt hem metten baert,
De tweede grijpt hem by den staert,
De derde springht hem op het lijf,
En al tot enckel tijdt-verdrijf;
Vraegt yemant, die het speeltjen siet,
Waerom dit heden soo geschiet?

De leeuw is nu geheel veracht,
Want hy is doot en sonder kracht.

MORTUO LEONI ETIAM LEPORES INSULTANT

Ey siet de Leeuw, dat moedigh beest,
Dat al de werelt heeft gevreesst,
Dat yder mild' en yder weeck
Soo haest het maer eens op en keeck,
Dat wort van hasen aen-getast,
En lijdt nu schimp en over-last,
Want d'eerste treckt hem metten baert,
De tweede grijpt hem by den staert,
De derde springht hem op het lijf,
En al tot enckel tijdt-verdrijf;
Vraegt yemant, die het speeltjen siet,
Waerom dit heden soo geschiet?

De leeuw is nu geheel veracht,
Want hy is doot en sonder kracht.

SNEL LOOPEN *Atalanta*

Koomt hier, nieuwsgierigh volck, een selsaem loop-spel kijken,
Daer een behaelt den prijs, en hondert in beswijcken.

Men wint hier schoone verw, of wel een duyster graf.
De vryster is de loon, de doot een wisse straf.
Hier is een rappe maeght, die kan geweldigh loopen;
Maer wie verwonnen is die moetet dier bekoopen.
Het is een vast besluyt; al wieder blijft te kort,
Dien wort syn jeughdigh bloet, als water, uyt-gestort.
Daer is geen seggen aen, wie achter is gebleven
Die mist den hoogsten prijs, die mist syn eygen leven;
En schoon het dunct u wreet, men doet hem geen geweld,
Het spel dat heeftet in, dat wet is soo gestelt.
Noch zijnder even-wel, die met haer snelle leden,
Die, met een moedigh hert, in desen handel treden;
Sy spotten met gevaer, en trachten na gewin.
Soo veel heeft onder hen een schoone vrijster in.
Maer niemant van den hoop en kander troost verwerven.
Dies isser menigh helt gedwongen om te sterven.
Ach! voor een blijde feest, met diepe lust verwacht,
Soo wort de jeught betreurt, en in den kuyl gebracht.
De gansche werelt sucht, vermits de jonge lieden
Den hals van stonden aen ten sweerde moeten bieden.
Te meer om dat de wet niet eens gedoogen wou,
Dat yemant aen de maeght een kusjen geven sou,
Een kusjen voor het lest. Dat snijt hun in de zielen;
Maer des al niet-te-min sy moeten neder-knielen.
Al dunckt het yemant hart, en uyter-maten straf,
Sy reysen uytet vleesch, en vallen in het graf.

Juyt onder dit gewoel soo isser een gekomen,
Die heeft de strenge wet noch een-mael aen-genomen,
Hy sprack met bly gelaet, en uyt een vollen mont,
Dat hy daer om de doot, of om de vrijster stont.
Het was een rustigh quant van boven tot beneden,
Een yder had het oogh ontrent syn rappe leden.
Het bleeck aen syn gestel, en uyt syn rijcke dracht,
Dat hy was af-gedaelt van eenigh hoogh geslacht.

Veel menschen zijn bedroeft, veel jonge lieden klagen,
Dat hy soo fluxen lijf aldaer bestaet te wagen.
Veel seyter, dat de man wel licht een schoone vrou,
Oock sonder dat gevaer, voor hem bekomen sou.
Doch hy stont niet alleen op syn geswinde gangen,
Maer heeft een beter raet van seker vrient ontfangen:
Ghy (soo het lijf beswijckt) brengt my den geest ter baen;
Het beste meester-stuck wort door verstant gedaen.

De moeder van de min, van desen helt gebeden,
Was in der Goden hof, op syn versoeck, getreden;
Daer heeftse, t' synen dienst, drie appels uyt-gebracht,
Van wonder schoone verw, en wonder groote kracht.
Sy sagh de vruchten aen, en waer yet mocht ombreken,
Daer heeftse metter hant een weynigh aen gestreken;
En t' wijl sy op het ooft met sachte vingers dout,
Soo blonck het over-al, gelijk als enckel gout.
Sy heeft het aerdigh fruyt den jongelingh geschonken,
En heeft in gestort den keest van hare voncken,
Yet ick en weet niet wat, yet dat men niet en kent,
Yet dat een soet vergif tot in het herte sent.
Sy leert hem boven al, door onbekende reden,
Hoe dat hy dit geschenck met voor-deel sal besteden.
Hier op soo trat hy voort, en gaf hem in het velt,
En heeft hem tot den prijs, of tot de doot gestelt.

Daer sloegh het snar trompet. De frissche jonge lieden
Beginnen tot den loop haer leden aen te bieden.
Men blaest noch ander werf, en met den derden slagh
Soo schiet een yder uyt soo veerdigh als hy magh.
En schoon de vrijster liep gelijk de snelle winden,
Noch weet Hippomenes haer gangen in te binden;
Want 't geen dat aen de maeght de schreden weder-hout
Dat is de schoone vrucht, geciert met edel gout.
Hy goyt het aerdigh freuyt te midden op den velde,
Als hem de rappe maeght den prijs in twijffel stelde;
En t' wijl sy neder buyght, en na den appel tast,
Soo is dat hy te meer op syne gangen past.
Hy liep gelijk een hart, en quam soo weder voren,
En won het wederom al watter is verloren;
Maer, schoon hy dapper snelt, de vrijster niet-te-min
Die haelt van stonden aen den moeden looper in.
Sy sweefde door het velt, gelijk de paerden hollen;
Dies liet de jongelingh den tweeden appel rollen,

Die had noch schoonder glans, als d'eerste gulde vrucht,
Dies stremtse wederom de maeght in hare vlucht.
Want als sy sagh het ooft, het scheen, sy wert gedwongen
Te staken haren loop, en ongetoomde sprongen.
Sy greep het veerdigh op, en weder even snel
Loopt inder haest voor-by haer droeven loop-gesel.
De jonck-heer wert bevreest, onseker wat te maken,
Hy siet den lesten peyl, hy siet het eynde naken,
Hy seyt in syn gemoet: Ick sie de bleecke doot,
Of win ick desen loop soo ben ick uyt den noot.
Wel aen nu, Venus help, en stijft mijn swacke leden;
Want ick heb over langh om dese kans gebeden.
'T is nu de rechte tijt. want blijf ick nu verstelt,
Soo word' ick hier onthalt te midden op het velt.

Hier gaet den jongelingh den lesten appel werpen;
Maer gingh noch boven al syn gansche sinnen scherpen,
Op dat hy voor het lest den voor-toght houden magh,
En goyt daerom de vrucht oock verder als hy plagh.
De nimphe siet het gout, en syn vergulde stralen,
En schoon het verre rolt, sy gaet den appel halen,
Sy steeckt het aerdigh ooft in haren teeren schoot,
En siet! (door Venus list) het woegh gelijk een loot.
Dit gaf den vrijer tijt, om voor de maeght te komen,
Soo dat hy wederom heeft nieuwen moet genomen;
Want hoe hy verder quam, en rasser henen liep,
Hoe dat de blijde jeught met luyder stemmen riep:
Nu loopt, ô vrijer, loopt, en dat met alle krachten,
Nu loopt, ey lieve, loopt, de prijs staet u te wachten,
Nu loopt, ô ridder, loopt, ten eynde van de baen;
Wy sien de schoone maeght voor u als eygen staen.

Dit was de jongelingh een dapper spoor gegeven.
Dies liep hy over wegh, als van den wint gedreven,
En schoon syn herte slaet, en dat hy dapper hijght,
Hy maectt dat hy de maeght voor hem ten loone krijght.
Daer juyght al wie het sagh met uyt-gelate kelen,
Daer koomt de soete jeught het bruylofs-deuntjen quelen,
Daer hoort men snaren-spel, en ander soet geluyt,
En al wat spreken kan dat groet de jonge bruyt.

SOET VERDRAGH VAN **Philetas en Psyche**

Een jongh en aardigh paer, een weynigh tijts geleden,
 Was, naer een langh gevry in echten staet getreden.
 De tijt doet haren gangh, de bruyloft is gedaen,
 De vrienden zijn verreyt en hares weeghs gegaen.
 De nieu-gepluckte bloem, niet lange na de dagen
 Dat sy den maeghde-krans niet meer vermocht te dragen,
 Die nam haer nieuwen vrient soo wat ter zijden af,
 Daer sy hem ondergingh, en dese lesse gaf:
 Phileta (sooje weet) wy zijn nu echte lieden,
 En moeten by gevolgh verschil en onlust vlieden;
 De vreed' is voor de vrou en even voor den man
 Het beste dat men oyt ten echte brengen kan.
 Ick wil in dit beleyt mijn kracht en jonge leden,
 Ick wil tot ons gemack mijn gansch vernuft besteden;
 Ghy tracht gelijck als ick, tot ons gemeene rust,
 Soo wert ons 't huysgesin tot enckel herten-lust.
 Wel aen nu tot een gront van dit geluckigh leven
 Wil ick tot u bericht een nutten regel geven,
 Ick bidde letter op. want sooje dat betracht,
 Soo wort ons gansch bedrijf in goeden stant gebracht.
 Ick heb een selsaem hoofd, en dickmael losse vlagen,
 Die somtijts verre gaen, en niet en zijn te dragen;
 Maer wie slechts voor een wijl mijn luymen vieren kan
 En krijgher nimmermeer verdriet of hinder van.
 Siet als mijn schorte-kleet is uyt syn plaets geweken,
 Of dat het metter hant ter zijden is gestreken,
 Soo weet dat my de schroef dan niet te vast en staet,
 En let dat ghy voor al mijn luymen gade slaet.
 Weet ghy dan mijn gebreck een weynigh toe te geven,
 Wy sullen met vermaeck en in gerustheyt leven,
 Wy sullen buyten twist verslijten onse jeught,
 En leven onder een als in gestage vreught.

Philetas hoortet aen al wat hem Psyche seyde,
 Het schijnt dat hy haer woort als aen syn herte leyde,
 En, naer hy sigh hier op een weynigh had bedacht,
 Soo heeft hy met bescheyt syn antwoord in-gebracht:

Het is my, weerde lief, een wonder groot behagen,
Dat ghy de gronden leght voor onse goede dagen;
Ick wil u weder zijn een soet en rustigh man,
En brengen tot het werck al wat ick immer kan.
Ick heb van u verstaen, en wil het over-wegen,
Hoe dat in u gemoet de saken zijn gelegen.
Ick wil u van gelijk ontdecken mijnen aert,
En 't is de rechte wegh om wel te zijn gepaert.
Ick heb een vijsen kop, en wonder vremde kueren,
Soo datter niet een mensch by my en kan gedueren;
Maer wie mijn grillen viert, of handelt met bescheyt,
Die siet den wrock versoent en haestigh af-geleyt.
Maer op dat ghy verstaet, wanneer ick ben te mijden,
En hoe dat met gedult mijn rancken zijn te lijden,
Soo let op desen peyl; De roos van mijnen hoet
Sal u een teycken zijn, wanneer ghy swichten moet.
Als die niet recht en staet, dan heb ick vremde grillen;
Siet dan mijn hevigh breyn met alle macht te stillen.
En soo ghy dat besorght en hier op vlijtigh acht,
Soo word' ick metter daet in beter stant gebracht.

Hier op wert onder hen een soet verbont gesloten,
Beversticht door een kus, en met den wijn begoten;
Een yder die belooft, te passen op het stuck,
Op dat haer stil gesin mocht wesen buyten druck.
Maer let hoe dat het volck den wegh hier toe bereyden,
En hoe sy naderhant haer saken overleyden.
Soo haest het vrouwen-kleet is scheef en buyten stant,
Soo haest was oock de roos verdraeyt en over-kant.
Want als Philetas sagh, dat Psyche sou beginnen
Te stellen in het werck haer ongetoomde sinnen,
Syn geest was in de weer, syn bant die wert verset,
En soo wert alle twist van stonden aen belet.
De vrou in tegendeel had staegh het oogh geslagen
Op syn verdraeyden hoet, en syn verkeerde vlagen,
Sy viert hem watse magh, en hy verschoont het wijf,
En soo blijft yder een gerust in syn bedrijf.

Wel aen dan wieder is in echten staet getreden
Die prent in syn gemoet den gront van dese reden:
Ghy vrouwen eert den hoet, ghy mans het vrouwen-kleet,
Soo blijft het huys gerust en buyten alle leet.

Openbaer gebreck HEIMELICK GENESEN

Ontfanght oock dit verhael, ô soete jonge lieden,
 Dat u mijn swacke pen hier aen bestaet te bieden:
 Ten koomt niet uyt een lant dat naeu geen menschen kent,
 Het is een nieu geval, dat Hollant over-sent.
 Ghy mooghtet als geschiet en voor waerachtigh lesen,
 Het machtigh Amsterdam sal des getuyge wesen.
 Want binnen haer begriip daer is het stuck geschiet,
 Dat ghy hier in de plaet of in de veersen siet.

Jefron een hups gesel die gingh met rijpe sinnen
 En naer een langh beraet de soete Rachel minnen.
 Het stuck is wel gevat, sy waren beyde rijck,
 Heus, eerbaer, wel befaemt, en schier in als gelijk.
 Daer is maer een verschil, sy koomt met vaste schreden,
 En recht gelijk een keers en veerdigh aen-getreden,
 Maer siet de vrijer hinckt, wanneer hy pooght te gaen,
 En 't stont van eersten af de vrijster qualick aen.
 Jefron was over langh en in syn jonge dagen,
 In 't hollen van een dijck, gevallen metten wagen;
 Soo dat hier uyt ontstont een droevigh ongemack,
 Vermits dat hem het been ontrent den schenckel brack.
 De meester (soo het bleeck) aen wien het wort bevolen
 Was vry al wat te vroegh gekomen uyster scholen:
 Hy bracht niet soo het dient de stucken over een,
 En daerom hielt de vrient een slim en krepel been.
 Jefron noch even-wel en gaffet niet verloren,
 Maer hout gedurigh aen de vrijster na te sporen,
 En schoon hy krepel gaet, des echter niet-te-min
 Hy krijght haer vaders gunst, en wint des moeders sin.
 De vrijster is voortaan voor hem alleen te winnen;
 En daerom hout hy aen als met de gansche sinnen.
 Doch schoon hy aen dit werck syn gansche krachten hingh,
 Hy blijft gelijk hy was, en vordert niet een dingh.
 Hy doet al wat hy kan, en wat de vrijers plegen.
 Doch sy noch even-wel en liet haer niet bewegen.
 Hy bid, hy smeeckt, hy vleyt, hy gaet haer deftigh aen,
 Maer wat hy neemt ter hant, hy wies den Moriaen.

Ten lesten stelt hy vast en wil haer naerder proeven,
Of sy tot scheydens toe syn herte sal bedroeven,
Dan of hy voor het lest, na menigh ongeval,
Op haer vervrosen hert noch yet gewinnen sal.
Hy gaet haer weder aen, en seyt met lange reden
Al wat hy heeft gedaen, en wat hy heeft geleden
Nu soo een lange wijl, en soo geruymen tijt,
Als hyse met verdriet ter eeren heeft gevrijt.

Tis eenmael langh genoegh van dese saeck gesproken,
En mijn bedroefde ziel met langh verdriet gebroken.
Vergunt my nu een reys, dat ick eens weten magh
Mijn hoogste-ziel-verdriet of mijn gewenschten dagh.
Waerom sal ick voortaan in twijffel blijven hangen?
Ghy weet mijn innigh leet en mijn bedroeft verlangen,
Ghy weet hoe mijn gemoet na weder-liefde dorst;
Maeckt hier een eynde van, en spreeckt eens uyt de borst.
Ghy weet van mijn bedrijf, van alle mijne saken,
Ghy weet (soo God ons voeght) hoe wy het sullen maken,
Ghy weet wie dat ick ben, en kent my vander jeught,
Soo dat ghy nu voortaan geen uyt-stel nemen meught.
U moeder vintet goet, u vader is te vreden,
Ghy doet wat u betaemt, en voeght u na de reden.
Want dat een vader prijst, een moeder dienstigh vint,
Wort sonder eenigh recht geweygert by het kint.

Mijn ouders (sprack de maeght) ick moetet u bekennen,
Die souden, soo het schijnt, haer licht aen u gewennen,
Ick sie dat u bedrijf, daer me ghy omme gaet,
Ick sie dat u beleyt haer wel te sinne staet.
Ick vond' oock in u doen al eenigh goet vernoegen,
En sou tot u misschien mijn sinnen kunnen voegen.
Maer siet daer hapert wat dat my niet aen en staet,
Dies isset sonder vrucht al wat hier yemant raet.
Ick hoord' een deftigh man eens dese reden seggen,
En syn bestendigh woort is niet te weder-leggen:
Wanneerder yemant trout een openbaer gebreck,
Noemt dien een gierigh mensch, of wel een rechten geck.
Dit heeft nu langen tijt in mijnen geest gelegen,
En wat gebreckigh is dat is my bijster tegen.
Word' ick mijn leven oyt tot yemants echte wijf,
88 Ick wil een fris, een gaef, een rap, een wacker lijf,
Ick wil voor al een man die met geswinde schreden
Kan veerdigh op den dam, op beurs, en straten treden,

En wie dit niet en heeft, hy zy dan wie hy magh,
Dien wensch ick nu ter tijt voor eeuwich goeden dagh.
Hy sal noyt mijne zijn, en dat op vaste reden,
Daer sal noyt krepel been op mijnen leger treden.
Want soo dat oyt geviel, ick waer een droeve vrou,
En kreegh gewis een kint dat krepel wesen sou;
Soo maelt my dit gebreck tot in de diepste sinnen;
En daerom, vrient, vertreckt, op my is niet te winnen.
Gaet heen. want u bedrijf heeft my nu langh verveelt.
'T is beter korte pijn als lange tijt gequeelt.

De vrijer die besterft van soo een harden donder,
Syn breyn en gansche kracht, syn hert beswijckter onder,
Het schijnt als of de man syn leste vonnis kreegh,
Of, door een swijm geraeckt, ter aerden neder seegh.
Ten lesten gingh hy wegh met wanckelbare gangen,
Het schijnt de bleecke doot die sit hem op de wangen,
Hy wist in dit geval niet wat te sullen doen,
Hy laet de vrijster daer, en biet haer niet een soen.
En mits hy nu den moet ten vollen heeft verloren,
Soo hinckt syn krepel been noch slimmer als te voren,
Syn oogh is sonder glans, syn tonge sonder tael,
Het waggelt al gelijk, en 't hapert altemael.
Hy geeft hem na het bed', daer gaet hy leggen duchten,
Daer gaet hy met verdriet veel uyren leggen suchten,
Daer peyst hy al den nacht tot aen den dageraet,
Of hem in dit geval geen uyt-komst open staet.
Ten lesten roept hy uyt: 'K en gevet niet verloren,
My dunckt ick weet een dingh my dienstigh na te sporen.
Te Gisp is nu ter tijt een wonder handigh man,
Die oock het slimste been te rechte brengen kan.
Ick moet het nu ter tijt, ick moet het heden weten
Of hy sigh over my geen kracht en sou vermeten.
Daer mede scheyt de man uyt syn bedroeft gepeys,
En sonder langh verblijf, soo tijdt hy op de reys.

Hy kooft naeu in het dorp, hy laet den meester halen,
Hy seyt: Hier is een man die sal u wel betalen,
Hier is een krepel been, indien ghy dat geneest,
Geen meester isser oyt soo wel betaelt geweest.
De meester doet de man sijn hosen stracx ontbinden,
Om watter schuylen magh te beter uyt te vinden,
En naer hy heeft betast het voughsel van het been,
Soo vint hy stracx de pijp gewassen over een.

Hy voelt noch andermael, hy raeckt aen alle zijden,
Hy grijpt wel happigh toe, oock sonder yet te mijden.
Ten lesten quammer uyt: Ick sie het watter schort,
Alleen door quaet beleyt soo is het been te kort.
En om dit wederom in goeden stant te brengen,
Soo moestje vry de slagh van dese vuyst gehengen,
Ghy moest niet zijn beschroomt voor ongewoone pijn,
En moght al beter koop den beul geleverd zijn.
Maer al dat meepsche volk, geboren in de steden,
En is geen praem gewent ontrent haer teere leden,
'Ten soeckt maer syn vermaeck, al wat het hertje lust,
Ghy daerom keert te rugh, en hout u hoeft gerust.

Bey holla, sey de vrient, ick bid u niet te vragen,
Of oock mijn tanger lijf sal pijn konnen dragen,
Stelt dat tot mijnen last, en segh my slechts alleen,
Of ghy een uyt-komst weet voor dit mijn krepel been.
Soo ghy u dat vermeet, en gaet op vaste reden,
Daer sal geen mangel zijn aen mijn geheele leden:
Begint ghy slechts het werck, en doetet na den eysch,
En acht dit gansche lijf niet meer als peerde-vleys.

De meester stont verbaest van soo gestrenge woorden,
Tsa, sey hy, wacker, knecht, loopt haelt ons nieuwe koorden,
Loopt haelt ons watter dient, en bint my dese gast;
Maer bint hem soo het hoort aen alle kanten vast.
Jefron seyde wederom: 'k en wil niet zijn gebonden,
Ick kan oock sonder schrik besien mijn eygen wonden.
Waertoe soo veel geruchts? doet watter dient gedaen,
En tast my soo ghy wilt met rauwe duymen aen,
Ick ben des wel getroost. De meester is verwondert,
Hy kent niet eenen boer soo hertigh onder hondert,
Hy siet den vrijer aen, hy siet het swacke lit;
Maer weet niet watter schuylt, of watter achter sit,
Hy weet niet dat een maeght, een maeght van teere zeden
Een vrijer stijven kan met krachten in de leden;
En schoon hy wonder diep in alle kruyden siet,
Soo kent hy lijckewel de kracht der minne niet.
Hy tijt dan aen het werck, en sonder yet te binden,
Soo gaet hy eerst het been in groene kruyden winden,
Hy stoofdet voor een wijl, en des al niet-te-min
90 Hy breektet metter hant, hy settet weder in.
Hy doet den jongelingh gelijk de rauwe gasten,
En als hy voortijts plagh de boeren aen te tasten.

Hoe seer dat yemant kermt, ja schoon al riep hy moort,
Hy gaet noch even-wel met synen handel voort.

Ten lijdt (na mijn onthout) naeu ses of seven weken,
De man koomt uyt het dorp gelijk een pauw gestreken
Bly-geestigh, fris, gesont, het been wel in-geset,
En recht gelijk een keers, en met een vasten tret.
Stracx na de vrijster toe, en dat met rappe voeten,
Hy gaet de soete maeght met vrolick wesen groeten,
Hy treet vrymoedigh toe, en met een soeten lagh
Soo geeft hy haer een kus, en bietse goeden dagh.
De vrijster siet hem aen, en is geheel verwondert,
Van waer hy komen mocht soo schielick op-gedondert
Daer midden in de zael. want sy en wiste niet
Wat dat hy had gedaen, na dat hy van haer schiet.
Sy seyde hem: Lieve vrient ghy zijt hier al vergeten,
Geen mensch en is bekent waer dat ghy hebt geseten,
Wat jaeght u weder hier? dat wil ick eens verstaen,
Het is u wel bekent, u saken zijn gedaen.

Ick kome, seyde de vrient, om noch een mael te vragen,
Of ghy nu eens de kans met my sout willen wagen.
Ick hebbe dit geluck my heden toe geleyt,
Dat ghy sult beter doen als eertijts was geseyt.
Sy antwoordt met een lagh: Jae 't sal eens beter wesen,
Wanneer u krepel been van hincken is genesen.
Dan wil ick eens met troost versetten u verdriet;
Maer dat is, na ick acht, u leve dagen niet.
De vrijer nam het aen, en seyde: Ick ben te vreden
Te doen in dit geval na u gestrenge reden,
Ick sal versteken zijn, indien ick krepel blijf;
Maer word' ick eens gesont, soo wort mijn echte wijf.
De vrijster stont het toe, en winckte metten hoofde,
Dan 't was maer enckel spot, gelijkse doen geloofde;
Maer Jefron op het woort die maectt een capriool,
En toont syn rappen voet tot onder aen de sool.
Hy sprongh noch andermael, en gingh met rappe leden,
En om en wederom voorby de vrijster treden;
En naer een korte wijl soo springht hy noch een mael,
En laet syn blijde stem dus hooren op de zael:
Wat schort nu, soete maeght, wat schort my aen de beenen?
'K en ben soo krepel niet, gelijk de lieden meenen.
De vrijster stont en keeck, sy wist niet watse sagh,
En ofs' haer eygen oogh geloove geven magh.

Sy vraeght den jongelingh, hoe dit soo konde wesen,
En waer hy was gereyst, en wie hem had genesen,
En wat hy had gedaen? Hy seyt: Door groote pijn
Soo zijt ghy, weerde maeght, ten langen lesten mijn.

Daer gaet hy met bescheyt de vrijster openbaren,
En waer hy is geweest, en hoe hy is gevaren,
En wat hy voor verdriet te Gisp had uyt-gestaen,
En wat de rauwe gast hem pijn heeft aengedaen,
En hoe hy menighmael in flaeuten had gelegen,
En hoe hy wederom den adem had gekregen,
Niet door een vreemde salf of dingen van de kunst,
Maer door een soet gepeys van haer gewenschte gunst.
En t' wijl hy dit verhaelt, soo geeft hy ondertussen
Soo geeft hy aen de maeght niet weynigh soete kussen;
En schoon sy dat verbiet en weert hem dickmael af,
Haer woort is niet te fel, haer wesen niet te straf.
En hier uyt heeft de vrient ten vollen ondervonden,
Dat even by de maeght syn dingen beter stonden.
Hy past dan op het stuck, en dringht de sake voort,
En kreegh dien eygen dagh van haer het gunstigh woort.

Hollants Trou-bedrogh ONLANGHS VOOR-GEVALLEN

Of liefde list gedooght, en of een wettigh minnen
Magh werden uyt-gevoert door af-gerechte sinnen,
Door lagen, door bedrogh, of ander slim beleyt,
Dient heden ondersocht, en hier te zijn geseyt.
Maer om met beter gront hier van te mogen spreken,
En recht te mogen gaen in dese slimme treken,
Soo leest voor alle werck, en weeght my dit geval,
Dat ick hier door de pen aen Hollant schencken sal.

Leander uyt-genoot by soete jonge-lieden,
Lingh daer de jeught hem leyt, en na de sinnen rieden;
Syn oogh viel op een maeght, die ick in dit geval
Den naem van Rosemont op heden geven sal.
Hy was een rustigh quant, en sy van schoone leden,
Sy eerbaer van gelaet, hy geestigh in de reden,
Haer ouders zijn gelijk en van gemeene stof,
Leander lijckewel die slingert naer het hof.
Hy had een wijl gereyst, en in de vreemde landen
In alderley vermaeck verspilt syn beste panden;
De boecken die hy kocht, en by hem had vergaert,
Die had hy wonder lief, maer al te veel gespaert.
De soete Rosemont was, boven eyge baten,
Van seker pete-meuy een rijcken boel gelaten:
Dit gaf haer schoonheyt glans, en by haer rooden mont
Soo was 't dat even hier Leander smake vont.
Hy wert daer toe geneyght, als met geheele sinnen,
Om syne Rosemont voor hem te mogen winnen;
Hy dede wat hy kond', oock met syn gansche kracht,
Maer kreegh het voordeel niet dat by hem is gewacht.
By wijlen schijnt de maeght tot hem te zijn genegen,
En op een ander tijt is sy hem bijster tegen;
Want als hy om het stuck en om het jae-woort quam,
Dan was 't dat sy terstont een ander wesen nam.

94 **H**y quam eens op een tijt en woude troost verwerven,
Hof anders (sey de quant) soo moet ick heden sterven;
Ick wil van stonden aen gaen springen in de gracht,

Vermits ghy mijn verdriet en trouwen dienst veracht.
En als mijn droeve ziel dit lichaem sal verlaten,
Dan sal u voor gewis de gansche werelt haten,
En spreken over u dit hart en vinnigh woort,
Dat ghy uyt wreedden aert een vrijer hebt vermoort.
Dan sal de soete jeught u met de vingers wijsen
En laken u bedrijf, en mijn getrouweyt prijsen:
Oock salder op mijn graf een veers gehouwen staen,
Dat sal u (maer te laet) tot in de ziele gaen.
*Hy die hier binnen rust, schoon hem de vrijsters minden,
Wist daer hy ruste socht syn ruste niet te vinden.
Sijn liefd' is trou geweest, en uytermaten groot;
Maer die syn leven was die gaf hem aen de doot.*
Nu segh my, Rosemont, hoe sal u dat gelijcken,
Dat ghy door al het lant, door alle koninghrijcken,
Door al wat werelt hiet sult eeuwich zijn vermaert,
Niet om u soet gelaet, maer om u fellen aert.
Ey gaet een sachter wegh, en laet u noch bewegen,
Of ick ben tot het graf van heden aen genegen;
Niet soeter als de doot voor een die vierigh mint,
En die voor synen loon geen troost met al en vint.

De vrijster stont en lough om al dit vinnigh spreken,
En seyde: Lieve vrient, dit zijn maer vrijers treken,
Maer rancken van de jeught; die ben ick al gewent,
En hebbe dat bedrogh al over langh gekent.
Soo haest een jonge wulp maer eens bestaet te minnen,
En dattet niet en gaet na syn verwaende sinnen,
Soo roept hy (naer het schijnt) als uyt syn diepste noot,
En wil van stonden aen sigh geven aen de doot.
Hy wil door enckel leet, of uyt een diep verlangen,
Sigh by de vrijsters deur of voor haer venster hangen:
Maer 't is maer schrale wint, en niet als loos beleyt;
Koom segh, wie doeter eens wat dickmael is geseyt?
'K en acht geen vrijster wijs, die om die malle grillen
Haer vought in dit geval gelijck de linckers willen:
'K en ben soo schotigh niet, noch van soo lossen aert.
Want van een kleyn gerucht en was ick noyt vervaert.
Leander, zijdy wijs, verlaet u slimme lagen;
Het wilt dat ghy vervolght en is soo niet te jagen.
Ick segh in tegendeel, al wie met dreygen vrijt,
Die is van stonden aen mijn gunst en liefde quijt.
Hoe (seyt de jongelingh) sout ghy voor linckers schelden,
Die uyt een trou gemoet haer liefde komen melden?

Meynt ghy dat ick met list en veynsen omme-gae?
De vrijster wederom: Voor my, ick segge jae.
Dat sultje metter daet wel anders ondervinden,
Als my de bleecke doot de leden sal ontbinden,
Beet haer de vrijer toe: en met een kort besluit,
Sey haer, Vaert eeuwigh wel: en flux ten huysen uyt.

Hy gaf hem aen den gracht, en sey noch ander-werven,
Wel sal ick uwe zijn, of sal ick heden sterven?
Spreekt nu het leste woort: ick stae hier, schoone maeght,
En sal op heden zijn gelijk het u behaeght,
Wat seghje? Dat ick plagh (roept hier de vrijster tegen)
Geen list, geen slim bedrogh en sal mijn hert bewegen.
Hy weder met een sucht, Alst immers wesen moet,
Daer mede ben ick doot; vriendinne, weest gegroet,
En dat voor alle tijt. ô God wilt my vergeven,
Dat ick een eynde maeck van dit ellendigh leven.

Het woort is nau geseyt, hy stort met alle macht
Een steen daer toe bereyt te midden in de gracht.
En om met beter schijn syn list te mogen drijven,
Hy laet daer op de brugh syn hoet en mantel blijven,
En dichte by de wal daer swom syn ommeslagh,
En hy flux uyte weegh soo veerdigh als hy magh.
Met dat de vrijster hoort de quis-quas in de stroomen,
Sy kan haer teer gemoet, haer sinnen niet betoomen;
Sy liep in grooten angst tot aen de water-kant,
Daer sy alleen den hoet en synen mantel vant.
Daer berst de vrijster uyt in wonder hooge klachten,
Sy melt haer stille gunst, en opent haer gedachten;
En t'wijl sy staet en sucht, en drouve tranen stort,
Soo roepse, Lieve vrient, en doet u niet te kort:
En wilt niet lijf en ziel op eenen tijt bederven,
Ghy sult oock heden selfs mijn echte trou verwerven;
Keert weder daer ghy waert, koomt op het drooge zant,
Siet daer tot uwen troost mijn trouwe rechter-hant.

Daer waren doen ter tijt een deel geslepe gasten
Die op den loosen vont en al den handel pasten,
Die hadden tot het werck een schuytjen toe-bereyt,
En onder aen de brugh in 't duyster wech-geleyt;
Daer in was onse quant in grooten haest geweken
Door gunste van de nacht, en lagh aldaer versteken
Terwijl de vrijster klaeght; en een van desen hoop

Die gaf hem by de maeght als met een snellen loop:
Men vraeght haer watter schort, en watter is gesoncken,
En of de vrijer leeft, dan of hy is verdroncken.
Sy seyt hem inder haest hoe al de sake staet,
Maer ô, och vrienden help, eer dattet is te laet.
Syn mackers onder-dies die komen aen-gevaren,
En sweven mette boot te midden op de baren,
En tasten in het diep, en met een slimmen vont,
En trecken (soo het scheen) een lichaem uyt den gront.
Maer die wil even-wel sigh geensins laten helpen,
Ten zy de jonge maeght syn vier begeert te stelpen.
Dit roept hy uyte gracht, als met een flauwe stem,
En die ontrent hem zijn die roepen nevens hem.

Daer koomt hy op de brugh ten lesten aen-gedropen,
Hy blaest, en zijght, en sucht, al waer hy schier versopen:
Syn hair was enckel kroos, als quam hy uytet lis,
In allen soo gestelt als Jonas uytten vis.
Maer sy, met derenis tot aen de ziel bevangen,
Die valt hem om den hals, en kust syn natte wangen;
Sy bid hem nevens haer in huys te willen gaen,
Om daer niet in de kou en nat te blijven staen.
Hy seyt, De strenge kou en kan my geensins deren;
'T is vier dat my ontstelt, en 't sal mijn hert verteren,
Soo ghy het niet en helpt. ick ben noch heden doot,
Soo ghy geen troost en brenght in desen hooghsten noot.
Hy staet en suyssebolt, syn woorden blijven steken,
Het scheen dat even doen syn hert begon te breken;
Soo vreemt gaet hy te werck, soo stelt hy syn gelaet:
Sy meynt dat hem de ziel als op de lippen staet.
Sy grijpt hem metter hant, sy kust hem ander-werven:
Maer hy geen ander praet, als van te willen sterven,
Als van te willen gaen tot in het duyster graf,
Soo sy hem niet op trou de rechter-hant en gaf.

En waerom langh verhael? hy kan soo listigh quelen,
En weet aen alle kant syn rolle soo te spelen,
Dat sy dien eygen stont hem boot de rechter-hant,
En stracx daer op ontfinch een schoonen diamant.

De voorafgaande gedichten van Jacob Cats zijn afgedrukt overeenkomstig de oorspronkelijke edities uit de zeventiende eeuw, zoals vermeld is in de Inhoudsopgave hierna. De spelling werd nauwgezet gehandhaafd, behoudens de onderstaande wijzigingen: de hoofdletters I en J zijn gedrukt, zoals het moderne gebruik dit doet; de hoofdletter W werd in enkele gevallen gedrukt als Uy, overeenkomstig de spelling van eenzelfde woord zonder kapitaal; de vv werd gespeld als w; op enkele plaatsen werd de afkorting van een woord door middel van een streepje boven de e, vervangen door een n. In de typografie is afgeweken van het zeventiende-eeuwse systeem, waarbij de alexandrijnen per tweetal om en om al en niet inspringen. Thans zijn alle regels strak onder elkaar geplaatst. In de kortere gedichten werden enkele witte regels aangebracht op plaatsen waar Cats de geleiding van het vers enkel aangeeft door een inspringing. De langere gedichten vormen bij Cats een sluitend geheel. De indeling in min of meer afgeronde parten, en de markering daarvan door een witte regel en een sierletter, is dus niet authentiek.

G.S.

Ter inleiding	7	Gravure: kinderspelen te Middelburg	25
Gravure: titelprent, Sinn' en Minne-Beelden, Amsterdam 1622	11	Idem, uitslaande plaat tussen blz. 106 en 107	
Gravure: een muizenval	12	Kinder-spel	24, 26
Idem, blz. 23		Idem, blz. 106-111	
Die steelt, die queelt	13	blz. 26, vs. 14 - ghekoot: gebikkeld	
Idem, blz. 22		vs. 21 - haer hooghen moet: hun hoogmoed, hun eigendunk	
titel - queelt: lijdt; moet lijden		vs. 28 - quijl: vocht, slijm	
vs. 7 - rancken: streken, kunstgrepen		blz. 27, vs. 7 - koot: bikkel; botje uit de poot van een os of schaap	
Gravure: een vogelkooi	14	vs. 17 - stilten: stelten	
Idem, blz. 27		vs. 23 - eerd': aardewerk	
Blij, door slavernij	15	blz. 28, vs. 3 - lost: viert, lossen maakt	
Idem, blz. 26		vs. 9 - windrich: blufferig, opgeblazen	
vs. 4 - ontbont haer: ontbond zich		vs. 11 - top: tol	
Gravure: een kompas	16	vs. 25 - vont: vondst, vindingrijkheid	
Idem, blz. 97		blz. 29, vs. 16 - bey: wacht	
Men leeft, daermen leeft	17	vs. 29 - dan: maar, echter	
Idem, blz. 96		vs. 38 - draecht wat met: neem er wat van mee	
vs. 5 - zeyl-steen: ijzersteen; magneet		Gravure: titelprent Proteus, Rotterdam 1627	30
Gravure: een kaars	18	Aen den Verstandighen Leser	31
Idem, blz. 33		Proteus ofte Minne-beelden verandert in Sinne-beelden, eerste blz.	
Eens ghebrandt, haest ghevlamt	19	vs. 8 - lecker: kleine knaap, nl. Amor	
Sinne-Beelden, eertijts Minne-beelden nu ghebruyckt tot Leere der Seden, blz. 34		vs. 10 - tochten: driften	
vs. 3 - haest: gauw, snel		vs. 15 - vier: vuur, hartstocht	
vs. 4 - tintel: tondel, licht ontvlambare stof		vs. 24 - niet als: niet anders dan	
vs. 5 - eenich sijn ghebreck: enige ondeugd van hem		Gravure: een fuik	32
Gravure: rozen	20	Emblemata moralia et aeconomica, blz. 4	
Sinn' en Minne-Beelden, blz. 65		Als het visje leyt gevanghen	33
Gheen dorre blom, is wellicom	21	Idem, blz. 5	
Sinne-Beelden, eertijts Minne-beelden enz. blz. 66		vs. 11 - een selsaem wesen: een vreemde zaak	
vs. 6 - de Rijcken: de landen, de staten		vs. 13 - staten: posities, maatschappelijke rang	
Gravure: een spinneweb	22	Gravure: vogelstrikken	34
Sinn' en Minne-Beelden, blz. 79		Idem, blz. 18	
Te wijde net, is staech ontset	23	Wanneer de vogel is verstelt	35
Sinne-Beelden, eertijts Minne-beelden enz. blz. 80		Idem, blz. 19	
vs. 2- vliech-getou: weefsel voor vliegen		vs. 9 - gebaer: maken van bewegingen	
vs. 8 - spannet: spanne het			

vs. 12 - pranghen: klemmen, knellen		Tast geen root yser aen, of spouter op	55
Gravure: een kaars met snuiter	36	Idem, tweede deel, blz. 36	
Idem, blz. 40		vs. 10 - lekker: knaap, jongeling	
Wie Kaerssen met den snuyter nypt	37	vs. 15 - proeft: beproeft, de proef neemt	
Idem, blz. 41		vs. 23 - snar: schel, doordringend	
vs. 7 - schat: schatting oplegt, belast		vs. 26 - vorder: verder	
vs. 12 - myt: vermijdt, ontziet		vs. 28 - draeghet met: neme het mee	
Gravure: een schelp	38	Gravure: een keuken	56
Idem, blz. 56		Idem, tweede deel, blz. 47	
Als van twee gepaerde schelpen	39	Als morsige lieden kuys worden	57
Idem, blz. 57		Idem, tweede deel, blz. 47-48	
Gravure: vaten wijn	40	vs. 7 - aerdigh: eigenaardig	
Idem, blz. 68		vs. 10 - rancken: nukken, streken	
Als de most te nau bedwonghen	41	Un bon charton tourne en petit lieu	
Idem, blz. 69		Idem, tweede deel, blz. 43	
vs. 1 - most: jonge, gistende wijn		vs. 11 - dat: al datgene wat	
vs. 6 - moer: droesem, bezinksel		vs. 15 - rustigh: kloek, vaardig, kundig	
Gravure: een boom met klimop	42	Guardati d'aceto de vin dolce	59
Idem, blz. 82		Idem, tweede deel, blz. 49	
Wanneer het klim de boom omvanght	43	vs. 14 - sich tegen een: zich tegen elkander	
Idem, blz. 83		vs. 14 - ontsteken: ontstoken, geprikkeld, boos	
vs. 11 - in voughen dat: op zo'n manier dat		Gravure: pluimvee	60
vs. 16 - die noyt soo ver gelooft en dient: die nooit zo zeer geloofd had dienen te worden		Idem, tweede deel, blz. 96	
vs. 21 - hout: reken erop		Ogni gallo rupsa à se	61
vs. 28 - sucht: liefde, genegenheid		Idem, tweede deel, blz. 96-97	
Gravure: Titelprent Spiegel van den Ouden ende Nieuwen Tijd, 's Graven-Hage 1632	44	vs. 6 - schraven: krabben	
Verklaringe op de Titel-plaet	45	vs. 9 - tot hem: tot zich, naar zich toe	
Gravure: mannen bij een boom	46	Veracht, ô vrient, noyt klein gewin	62
Idem, blz. 1		Idem, tweede deel, blz. 58-59	
Jonck rijs is te buygen, maer geen oude boomen	47	vs. 24 - Schoon dat enz.: ook al heb je dat niet in de gaten	
Idem, blz. 1-2		Gravure: een schip	64
vs. 3 - keestigh: pittig, krachtig		Idem, derde deel, blz. 3	
vs. 5 - wissen: tenen, twijgen		Als 't diep verloopt versetmen de bakens	65
vs. 7 - steegh: sterk, hard		Idem, derde deel, blz. 3-4	
vs. 15 - rechten: recht maken, recht buigen		vs. 8 - niet een boot: in de oorspronkelijke uitgave ontbreekt het woord „niet”	
Gravure: een poppenkraam	48	vs. 14 - versteken: te worden verplaatst	
Idem, blz. 29		Gravure: een smidse	66
Schoon voor-doen is half verkocht	49	Idem, derde deel, blz. 14	
Idem, blz. 29-30		Smits kinderen zijn wel voncken gewoon	67
Gravure: mannen en vogels	50	Idem, derde deel, blz. 16	
Idem, blz. 34		vs. 9 - weeligh dier: dartel meisje	
Elck meynt sijn uyl een valck te zijn	51	Gravure: een arend	68
Idem, blz. 34-35		Idem, derde deel, blz. 21	
Gravure: een ezel op het ijs	52	Ut lapsu graviora ruant	69
Idem, tweede deel, blz. 8		Idem, derde deel, blz. 21-22	
Wan dem Esel zu woll ist, so gehet er auff eisz tantzen	53	vs. 11 - houdt gewis: is ervan verzekerd	
Idem, tweede deel, blz. 8-9		vs. 15 - mits: wegens, door	
vs. 1 - meul: molen		Gravure: een leeuw	70
vs. 4 - selsaem: wonderlijk, buitensporig		Idem, derde deel, blz. 37	
Vade ad formicam piger	54	Un petit homme abat bien grand chesne	71
Idem, tweede deel, blz. 21		Idem, derde deel, blz. 39	
vs. 13 - efter: echter, evenwel		vs. 6 - quast: knoest	
vs. 13 - niet: niets		vs. 15 - ontset: ontstelt	

Gravure: schepen	72	blz. 83, vs. 8 - ondergingh: behendig naderde, overrompelde	
Idem, derde deel, blz. 88		blz. 84, vs. 9 - vijsen kop: raar, grillig hoofd	
Een schip op een sant een baken in zee	73	vs. 11 - met bescheyt: met inzicht	
Idem, derde deel, blz. 88-89		Openbaer gebreck heimelick genesen	85
vs. 5 - sooder: indien er		Idem, blz. 245-253	
Gravure: een dode leeuw	74	Gravure: Jefron danst	86
Idem, derde deel, blz. 108		Idem, blz. 251	
Mortuo leoni etiam lepores insultant	75	blz. 87, vs. 2 - bestaet: waagt, durft, onderneemt	
Idem, derde deel, blz. 108-109		vs. 7 - begrijp: bereik	
Gravure: titelprent 's Werelts begin, midden, eynde, besloten in den Trou-ringh, met den Proef-steen van den selven. Dordrecht 1637.	76	vs. 12 - heus: beschaafd, hoffelijk	
Snel loopen Atalanta	77	vs. 12 - in als: in alles	
Idem, blz. 92-96		blz. 88, vs. 33 - deftigh: ernstig, eerbaar	
blz. 78, vs. 17 - troost verwerven: slagen, zijn doel bereiken		blz. 89, vs. 34 - tijdt hij: tijgt hij	
vs. 33 - rustigh: kloek, vaardig		blz. 90, vs. 6 - gehengen: dulden	
blz. 79, vs. 18 - keest: kern, pit, merg; het allerbeste		vs. 9 - meepsch: tenger, flauw, kleinzerig	
vs. 23 - gaf hem: begaf zich		blz. 91, vs. 3 - 'Ten lijdt: het duurt	
vs. 25 - snar: schel, doordringend		vs. 7 - stracx: rechtstreeks, zonder uitstel	
vs. 37 - hart: hert		vs. 12 - op-gedondert: plotseling opgedoemd	
blz. 80, vs. 2 - vlucht: vaart		Hollants Trou-bedrogh onlanghs voor-gevallen	94
vs. 22 - woegh: woog als lood		Idem, blz. 611-616	
vs. 33 - dapper: hevig		blz. 94, vs. 6 - treken: listen	
Soet verdragh van Philetas en Psyche	81	vs. 15 - haer ouders: hun ouders	
Idem, blz. 206-209		blz. 95, vs. 24 - rancken: grillen	
Gravure: Philetas en Psyche	82	vs. 26 - wulp: jongeman, vrijer	
Idem, blz. 207		blz. 96, vs. 21 - daer swom syn ommeslagh: daar dreef zijn kanten kraag	
		blz. 97, vs. 28 - gelaet: doen en laten, gedrag	

In het herdenkingsjaar van de sterfdag van Jacob Cats – 12 september 1660 – is deze bloemlezing uit zijn dichtwerk door Prof. Dr. G. Stuiveling samengesteld en ingeleid.

De fotografische opnamen van de gravures werden gemaakt door de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam; de opname van het door Michiel van Mierevelt geschilderde portret geschiedde in het Rijksmuseum.

Typografie en druk zijn verzorgd door de leerlingen van de Amsterdamse Grafische School, onder leiding van hun leraren.

De tekst, gezet uit de Monotype-Romulus, werd op Printopaak van Van Gelder Zonen met inkt van n.v. Rud. Meijer's Drukinktfabriek gedrukt in het laatst van 1960 en het begin van 1961.